

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÇEVRECİ ELEŞTİRİ:
HASAN ALİ TOPTAŞ'IN *BEN BİR GÜRGEN DALIYIM* ESERİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Cansu Sıddık

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÇEVRECİ ELEŞTİRİ:
HASAN ALİ TOPTAŞ'IN *BEN BİR GÜRGEN DALIYIM* ESERİ ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Cansu Sıddık

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aysu Ata

Ankara-2019

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

ÇOCUK EDEBİYATINDA ÇEVRECI ELEŞTİRİ:
HASAN ALİ TOPTAŞ'IN *BEN BİR GÜRGEN DALIYIM* ESERİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Aysu Ata

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Aysu Ata
Dr. Öğr. Üyesi Ciğdem Gençler Güray
Prof. Dr. Ufuk Özdoğan

İmzası

Tez Sınavı Tarihi 02/07/2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

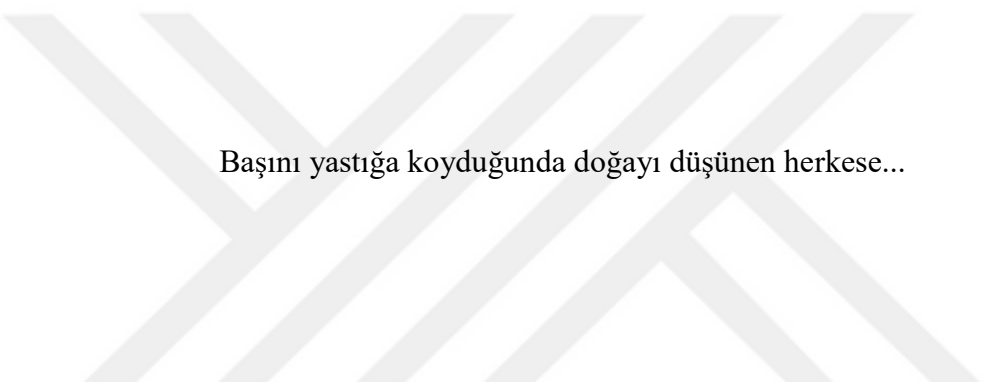
.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	III
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç	8
1.3. Önem	9
1.4. Sınırlılıklar	9
1.5. Yöntem.....	10
2. BÖLÜM.....	11
KURAMSAL ÇERÇEVE	11
2. 1. Çevreci Eleştiri.....	11
2.2. Türkiye’de ve Türk Edebiyatında Çevreci Eleştiri	17
2. 3. Çocuk Edebiyatında Çevreci Eleştiri.....	19
3. BÖLÜM.....	23
BULGULAR	23
3. 1. Hasan Ali Toptaş’ın Yaşamı ve Eserleri.....	23
3. 2. Hasan Ali Toptaş ve Post-Modernizm	25
3. 2. 1. Hasan Ali Toptaş’ın Eserlerinde Post-modernist Ögeler	29
3. 3. Hasan Ali Toptaş ve Çevre.....	34
3. 4. <i>Ben Bir Gürgen Dalıym</i>	37
3. 4. 1. <i>Ben Bir Gürgen Dalıym</i> Eserindeki Tematik Kavramlar	45
3. 5. <i>Ben Bir Gürgen Dalıym</i> Eseri Üzerine Çevreci Eleştirel İnceleme.....	46
SONUÇ VE ÖNERİLER	62
KAYNAKÇA.....	67
ÖZET	75
ABSTRACT	76

Başını yastığa koyduğunda doğayı düşünen herkese...

ÖN SÖZ

Sanırım beş ya da altı yaşlarındaydım, yaz aylarıydı. Ben o zamanlarımda o yaşlarımın keyfini babaannemin envayi çeşit saksı bitkileriyle dolu terasında sürerdim. Benim için dünden hallice yarın ile aynı bir gün yaşıyor, rengârenk aslanağızlarını yırtmadan konuşturuyor kendi kendime oyunlar uyduruyordum. Derken derken sokağa gürültülü bir aracın girdiği işitildi, sonrasında konuşmalar. Biz de haliyle sokağa bakmaya koyulduk. Meğer bizim apartmanın önündeki dut ağacının budanması gerekmiş, komşular şikâyet etmiş; dutlar camlarını kirletiyormuş. Babaannem o zamanlar bizlerin olduğu gibi apartmanın da yöneticisiydi. Hemen koştı indi bana da tembihledi “İnme sakın, aşağı da çok sarkılma e mi?” , mecbur boynumu büktüm, başladım yukarıdan aşağıyı izlemeye. Çocuk aklımla ne olduğunu tam anlayamıyor takip etmeye çalışıyordum.

Babaannemin sözlerini hatırlıyorum; “Olur mu komşular camınızı silersiniz geçer, dalında dutu dururken dut ağacı budanmaz; ağaç küser.”, dinletemedi. Belediye görevlileri kocaman dişli elektrikli testereleriyle mahallenin kulaklarını yırtarcasına budadı bizim dutu. Sesleri duyunca gözlerim dolmuştu, ağacımızın koca dalları bir bir yere düşerken gözyaşlarına boğulmuşum bile. Hemen babaannem geldi, dayanamamış dutu kesmelerini izlemeye. “Söyle onlara yapmasınlar.” dedim “Dut bana söyledi, senin hatırına küsmeyecekmiş bize; seneye yaza yine görüşürüz dedi”. Dut öyle demiş diye sessiz sessiz ağlamaya devam etmişim. Sonra adamlar işlerini bitirip arkalarına bakmadan gitti. O günün üzerinden on sekiz yıl geçti; babaannemin komşularının camları hala temiz ama o dut bir daha o kadar büyümedi.

Benim çevreci maceram o gün başlamış oldu. Zamanla büyüüp serpildikçe modern diye adlandırdığımız hayatlarımızın doğal olanımızın karşısına nasıl koyulduğunu, bu ikili karşıtlıkların nelere mal olduğunu düşünür oldum. Şimdi bu konu üzerine okuyup yazdıkça araştırdıkça da bu alanı seçtiğim için gururlanıyorum.

Çocuklar kısmına gelince yine o da benim bu erken çocukluk anımdan diye düşünüyorum ben hep; bir çocuğa camların temiz kalması için bir ağacın canı pahasına kesilmesi budanması gerektiğini anlatamazsınız.

Yine bir çocuğa; plaja gittiğinde neden balıktan çok çöp gördüğünü, neden mevsimlerin ona okuttuğunuz kitaplardaki gibi olmadığını, insanların neden spor olarak avlandığını açıklarsınız ama anlatamazsınız; çocuk aklı bizlerin zaman içerisinde yontulduğumuz karmaşık hallerimizden farklı; yalın ve sade. Bilim insanları da bir konuyu anlamış olduğumuzu ölçmenin en iyi yolunun bir çocuğa o konuyu anlatıp anlatamayacağımızı düşünmemizden geçtiğini belki de bu sebeple söylüyorlardır.

Kendi elimizle yarattığımız sorunların çözümü de yine geleceğimiz olan çocuklarda. Artık onlara kendi türlerini üstün görmedikleri, saygı ve farkındalık dolu bir çevre eğitimi vermenin vakti geldi ve bu acil bir durum halini aldı. Bunun ise biyoloji kitaplarıyla, bilim dergileriyle, Hayat Bilgisi derslerine iliştilmiş konularla tam verim sağlamadığı da kendi nesillerimizin bu konudaki kıt farkındalığı ve akla zarar icraatlarıyla aşikârdır.

İşte tam da bu noktada edebiyat işin içine giriyor. Hepimiz aslında aşınayızdır edebiyatın bu büyümlü etkisine; gazete okuruz, haber izleriz ancak mecra ile işimiz bittiği anda unuturuz gördüklerimizi, duyduklarımızı. Ancak aynı konu bir edebi eserin içinde karşımıza çıktı mı akıllarımızdan silinmesi pek mümkün olmaz kolay kolay. Bu nedenle edebiyat farkındalık ve bilinç yaratmak için en kuvvetli alandır aslında.

Baştan beri ifade etmeye çalıştığım noktaları bir zincirin halkaları olarak düşünürsek; zincirimizin son halkası da, tabii ki, eleştiri. Bir edebiyat eserini okurken o eserin bize ne sunduğunu ortaya çıkarmak, eserin dehlizlerini bize açmak eleştirinin görevidir. Batı ekollerinin eleştiri ve eleştirinin gelişmesi üzerine bu kadar çok eğilmesinin sebebi de bu büyük önem olmuştur.

Öte yandan değinmiş olduğum bu konular disiplinler arası bir çalışma olan bu çalışmanın temel ayaklarının açıklanması niteliğindedir. Nitekim ilk bakışta çevre, çevreci eleştiri, çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı eleştirisi birbirine uzak alanlar gibi gözükmemektedir. Öyledir de, ancak derinine indikçe -en azından inmeye çabaladıkça- sorunlarımızın tek bir disiplinin yardımıyla çözülmekten uzak olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise disiplinler arası alanlara ve çalışmalara ne kadar çok ihtiyaç duyduğumuzu göstermektedir.

Başta benim tüm bu açıklayıp durduklarımın dair neredeyse hiçbir şey bilmeden bir heyecan ve hevesle atıldığım bu yüksek lisans deneyimime imkân, şans ve fırsat tanımış olan, hem ders sürecimde hem de ders dışı süreçlerimde bana burada sıralayamayacağım kadar çok fazla şey katan Ankara Üniversitesi Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı'na ve tüm kadrosuna teşekkürlerimi iletirim.

Tabiri caizse sürpriz tanışmamız üzerine danışmanlık teklifimi kabul edip çalışmamın oluşması ve olgunlaşması için beni teşvik eden, görüşlerini her aşamada benimle paylaşan, farklı bakış açıları kazanmam için beni meslektaşlarıyla tanıştıran, beni en iyi şekilde yönlendiren, elinden gelen hiçbir yardımı benden esirgemeyen sevgili danışmanım Prof. Dr. Aysu Ata'ya teşekkürlerimi sunarım.

Beni çok sevgili danışmanımla tanıştıran, bölümümüzün başkanı olduğundan beri canla başla çalışan, hepimize hemen her konuda destek olan, tez konumu konuştuğumuz andan beri benimle tezimle ilgili aynı heyecanı paylaşan çok sevgili hocam Doç. Dr. Serdar Hakan Öztaner'e de teşekkür ederim.

Linda Hogan'ın *People of the Whale* eserinden Latife Tekin'in *Berci Kıristin Çöp Masalları* eserine uzanan geniş bir okuma listesi aracılığıyla beni çevreci eleştiri ile tanıştıran, yüksek lisans eğitimimde bu alanı çalışabileceğim akademik ortama beni yönlendiren değerli hocam Prof. Dr. Ufuk Özdağ'a teşekkürlerimi borç bilirim.

Erken yaşlarımdan beri bana doğa sevgisi ve saygısı aşıl原因, çevre farkındalığına sahip olmamı sağlayan, yüksek lisans eğitimim ve bu çalışma sırasında benden desteğini esirgemeyen, bana inanan aileme teşekkür ederim.

Görüşleri ve yönlendirmeleri ışığında çalışmama katkı sağlayan tüm Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi akademisyenlerine değerli katkıları için teşekkür ederim.

Değerli danışmanım Prof. Dr. Aysu Ata tarafından tanıştırıldığım Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Araştırma Görevlisi Gökhan Reyhanoğulları'na tüm yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, baştan sona tez sürecimde yanımda olan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Araştırma Görevlisi Çağla Alpayar'a ve can dostum Oğuz Kozanlı'ya destekleri; kedi dostlarım Shakespeare ve Gazoz'a ise tezime başladığım dönemlerde beni insanları olarak seçtikleri için teşekkürü borç bilirim.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusuna açıklık getirilmiş olup problem, amaç, önem, sınırlılıklar ve yöntem alt başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem

“Bir başka ifadeyle, eğer hayatta kalmak istiyorsak, sınıfsal pozisyonumuz ya da politik yönelimimizden bağımsız olmak üzere, ekolojik krizin üstesinden gelmemiz gerekiyor yollu akıl yürütme fena halde yanıltıcı: Ekolojik krizin kilidini açacak anahtar aslında ekolojide saklı değil.” (Žižek, 2012: 92)

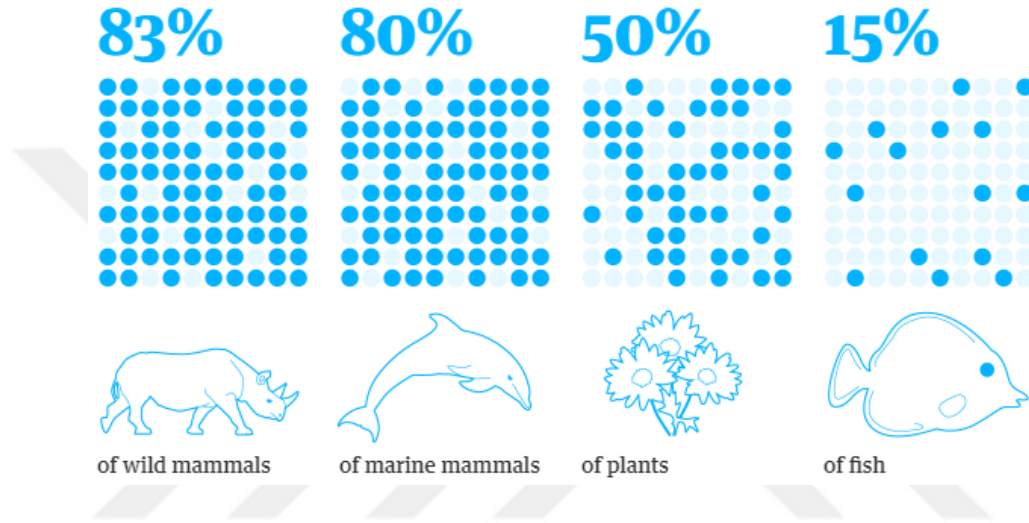
Günümüzde çevre sorunları yalnızca belli bir kesimi ilgilendiren sorunlar olmaktan çıkmış, küresel bir boyut kazanmıştır. Bunun en büyük kaynağı ise insandır. İnsanın tarih sahnesine çıktığı günden beri -ki Özbek modern insanın ortaya çıkışını 780 bin yıl öncesine tarihlendirir (Özbek, 2012: 111)- insan doğayı kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanmıştır.

Başta diğer tüm canlıların yaptığı gibi hayatta kalmak için içgüdüsel olarak kendiliğinden gelişen bu durum zaman içerisinde başka bir boyut kazanmıştır. Bu yeni boyut, insanın doğayı hammadde için kullanması olmuş ve insanın doğadan faydalanması sömürü halini almıştır. Aslında insanın doğayı sömürmesi çok daha erken dönemlere dayandırılabilir olsa da bu sömürünün doğa tarafından tolere edilmesinin zor olduğu kitlesel boyutlara ulaşması post-kolonyal döneme rastlamaktadır.

Öyle ki Ponting, Paskalya Adası'nın insanların doğa sömürüsü açısından ilk örneklerden birini oluşturduğuna dikkat çeker (Ponting, 2008: 1-10). Bu sömürünün bir diğer örneği ise Parejko'nun üzerinde çalıştığı silphium bitkisidir. Ona göre doğum

kontrolden hayvan yemine kadar pek çok alanda kullanılan bu bitki kendi dönemi olan Antik Yunan döneminde aşırı tüketim kurbanı oldu ve nesli tükendi (Parejko, 2003: 925). *The Guardian*'ın 21 Mayıs tarihli köşe yazısında belirtildiği üzere insanlar günümüze kadar memeli hayatının yüzde 83'ünü yok etmiştir. Habere ilişkin görsel ise şu şekildedir;

Başlık: İnsan tarafından yok edilen bazı canlı türleri ve oranları

(Görsel: 1)

Kaynak. <https://www.theguardian.com/environment/2018/may/21/human-race-just-001-of-all-life-but-has-destroyed-over-80-of-wild-mammals-study>

Görselde de görüldüğü gibi güncel araştırmalar göstermiştir ki, vahşi memelilerin %83'ü, deniz memelilerinin %80'i, bitki türlerinin %50'si ve son olarak balık türlerinin %15'i insan tarafından yok edilmiştir.

Gelinen noktada gezegenin karşılaştığı çevre sorunlarını ise Duygu (2005: 589-605); hava, su, toprak kirlenmesi; gıda güvenliğinin ve verimliliğinin azalması; sera gazı etkisi; erozyon ve çölleşme; doğal kaynakların ve biyoçeşitliliğin azalması, küresel ısınma olarak ifade eder. Duygu'nun sıraladığı bu sorunlar ile Türkiye de karşı karşıya gelmektedir. Tek başına küresel ısınmanın yalnızca Türkiye'ye etkileri bile mevsim

değişikliği, su kaynakları sorunu, zorunlu tarımsal değişim olarak öngörülmektedir (Denhez, 2007: 6).

Bu çalışma bağlamında incelenecek olan eser, çevre sorunlarından ormansızlaşmaya odaklanmaktadır. Ormansızlaşma; Türkiye'nin en büyük çevre sorunlarından biridir. “*Türkiye’de Doğa ve Çevre*” isimli çalışmada aktarıldığı üzere “Hoyratça kullandığımız ve tahrip ettiğimiz doğal varlıklarımız gün geçtikçe azalıyor. Yüzyıllar önce dörtte üçü ormanlarla kaplı ülkemizde, orman alanı dörtte bir seviyelerine düşmüştür. Erozyon topraklarımızın %56’sında etkili olduğundan, ülkemiz çölleşme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Böyle giderse NASA’nın verilerine göre 2050 yılında topraklarımızın %85’i çöl olacağı hesaplanıyor.” (Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı, 2019)

20. yüzyılın ikinci çeyreğinde bilim insanları çevre çalışmalarına başlamış ve insanları ortaya çıkabilecek/çıkacak sorunlara karşı uyarmıştır. Hatta çevre sorunlarına yönelik kaygılara ilişkin ilk çalışma 1972 yılında Stockholm’de gerçekleştirilen İnsan Çevresi Konferansı olmuştur (Çoban, 2018: 7). Ancak geçen 45 yıla rağmen yalnızca gelişme sürecini tamamlayan ve geliştirmekte olan ülkelerde eğitim seviyesi yüksek belirli kesimlerde çevre konularına yönelik bilinç yaratılabilmektedir. Yaratılan bilinç sonucu; çevre örgütleri, yeşil partiler, uluslararası kongreler ortaya çıkmıştır. Yine de bu çalışmalar kısıtlı etki alanında kalmıştır.

Ekonomik olarak büyümelerini tamamlayamamış ve geliştirmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerin ucuz üretim ihtiyacını karşıladıkları gibi bu ülkelerin gelişirken yarattıkları kirliliği de miras almışlardır. Ayrıca bu ülkelerde eğitim seviyesi de genellikle düşük düzeylerde seyrettiği için çevre bilinci de mevcut değildir. Ülkemizin de içinde bulunduğu geliştirmekte olan ülkelerde çevre konularının ekonomiden sonra geldiği, önce ekonominin iyileştirilmesi, büyümenin sağlanması çevrenin sonra

düşünüleceği yanılığısı ise bu durumu pekiştirmektedir. Gelişmekte olan Türkiye'nin çevre ve endüstri kavramlarına bakış açısını en iyi özetleyen örneklerden biri Kocaeli'nin Dilovası isimli ilçesinin sanayi nedeniyle tahrip edilmesi olacaktır.

Halbuki sağlıklı bir çevre yoksa insanın varlığından söz etmek de mümkün olmayacaktır. Çevrenin canlıların psikolojilerine bile etki ettiği kanıtlanmıştır. Ayaz'a (2014: 285) göre bu durum ekopsikoloji ile açıklanır ve modern dünyada insanın mutsuzluğunun ve huzursuzluğunun çaresi doğadır.

Öte yandan Dünya; aşırı üretim ve aşırı tüketimin yanı sıra aşırı nüfustan da muzdariptir. Featherstone'un tüketim kültürü olarak adlandırdığı bu durumun bir sonucu olarak (Featherstone, 2013: 36) dünya kaynakları insan nüfusunun ulaştığı rakamları karşılayamaz hale gelmiştir. Kapasitesinin üstünde misafir barındıran Dünya; kaynaklarını yenileyemez duruma gelmiştir. Sen'in ifadesine göre nüfus krizi yeni bir çalışma alanı değil kökenleri 18. yüzyıl Fransız düşünürlerinden Condorcet'e kadar dayanır (Sen, 2004: 294). Büyük şirketlerin, devletlerin ve organizasyonların kazançları, politikaları, aşırı tüketim ve aşırı üretim dengesi için destekledikleri nüfus artış pratikleri çevre sorunlarının önlenmesini ve giderilmesini de güçleştirmektedir. Bu durum başlı başına sorun yarattığı gibi önlem alınmasını da zorlaştırmaktadır.

İfade edilebilir ki, post-kolonyal dönemde baş gösteren çevre sorunları geç kapitalizm dönemiyle doruk noktasında ulaşmıştır. Geç kapitalizm dönemiyle yükselişe geçen bu durumu Çoban "doğanın neoliberalleştirilmesi" olarak adlandırırken (Çoban, Özlüer, Erensü, 2015: 400); Aksu "doğanın piyasalaştırılması" olarak tanımlamaktadır (Aksu, 2012: 94). Yukarıda da belirtildiği gibi çevre kullanımı ekonomik bir taban kazandığında durum farklılaşmaktadır. Ne yazık ki, çevre sorunlarının en azından etkili bir şekilde giderilmesi ya da bu sorunlara önlem alınmasındaki en büyük engel ekonomidir. Büyük şirketlerin, organizasyonların ve devletlerin çıkarları nedeniyle

çevre konuları göz ardı edilmekte, hatta yok sayılmaktadır. “Kapitalist üretim biçimi, Doğa'nın üretken servete katkısını “bedavadan” bir kazanç, karşılıksız alınan bir armağan olarak görür ve öyle davranır” (Foster, 2013: 74).

Bir başka kültürel çevre sorunu ise semavi dinlerin sunmakta olduğu her şeyin insan faydası ve kullanımı için yaratılmış olduğu anlayışıdır. Bu anlayış, doğanın sömürülmesini haklı çıkardığı gibi bu şiddet sarmalının devamlılığına da sebep olmaktadır. Barry (1999: 18) bunu Hıristiyanlık açısından eleştirirken bu durum tüm semavi dinlerde benzer biçimde seyretmektedir. Bu görüş, yeşil düşüncenin hiyerarşiye karşı çıkması açısından çatışma yaratmaktadır; nitekim yeşil düşünceye göre bir canlının başka bir canlının faydası için yaratılmış olması fikri kabul edilemezdir.

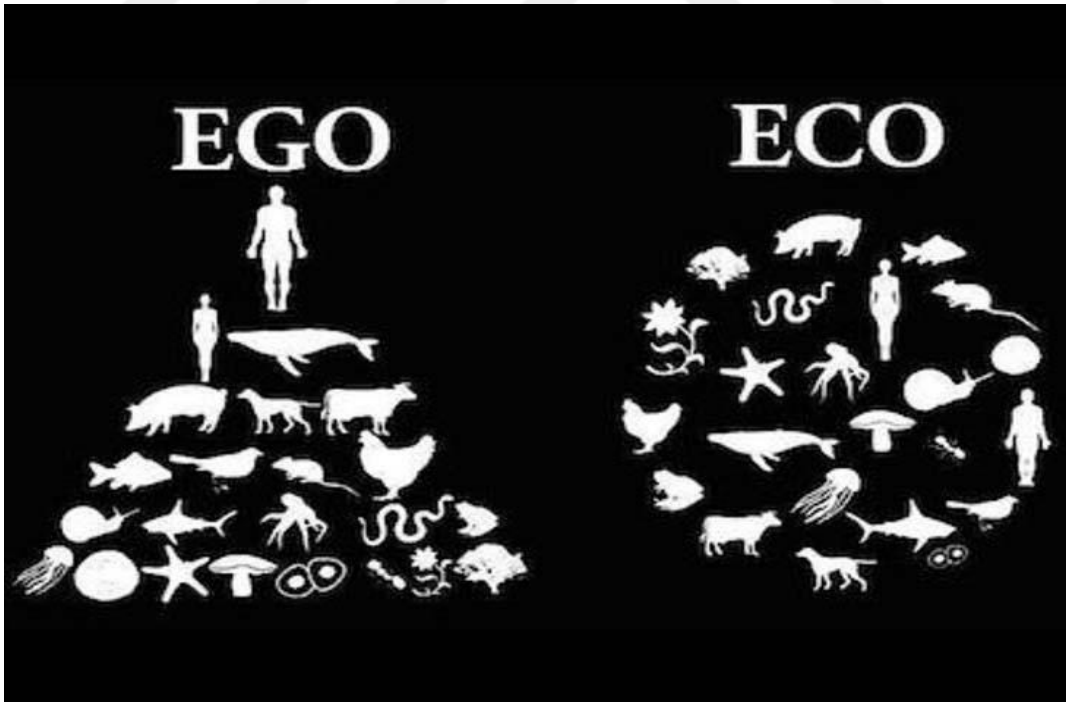
Çevre konuları konuşulurken kavramsal netleşmenin sağlanamaması ve bu sebep ile yaygınlaştırılmaması ise çevre bilincinin yaratılmasının önünde engel teşkil etmektedir. Çevre kavramının kendisi bile insan zihninde birden fazla çağrışım göstermektedir. Oysa çevre; doğal ve yapay çevre olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğal çevre; insan eliyle oluşmamış her şeyi kapsarken yapay çevre insan tarafından sosyal, ekonomik, kültürel olarak oluşturulmuş tüm durumları içerir. Alpagut, “insanlığın evriminde kültür boyutunun ortaya çıkışı ile kültürel çevrenin varlığından” da söz edilebileceğini ifade eder (Alpagut, 2016; 44) ve kültürel çevre isimli yeni bir kavramı da çevre konusuna dahil eder.

Yukarıda belirtilen bu durumların yol açmış olduğu çevre sorunlarının etki alanları da adaletsiz dağılım göstermektedir. Bu ise çevre adaletsizliği olarak adlandırılmaktadır ve yine bu durumdan da dezavantajlı gruplar etkilenmektedir. Konunun süregelen örneklerini ise gelişmekte olan ülkelerdeki sosyo-ekonomik durumu düşük grupların kendilerini çevre sorunlarından koruyamaması; çeşitli etnik grupların çevresel kirlenmenin üst düzeylerde olduğu gettolarda yaşamaya itilmesi ve bazı

toplumlarda kadınların eğitim hakkı engellendiği için düşük gelirli işlerde çalışmaya zorlanarak tarım ilaçlarına, kimyasal atıklara maruz kalması ya da bu şekilde kirlenen maddelerle birebir temas halinde çalışmak zorunda kalması oluşturmaktadır. Üstelik bu fikrin bir distopya ürünü olmadığı kanıtlanmıştır. Birleşmiş Milletler'in yapmış olduğu "Climate Change in the Arab States" isimli çalışmada iklim değişikliğinin etkilerini birinci elden yaşamaya başlamış olan Arap şehirlerinde bu adaletsiz dağılımın görüldüğü saptanmıştır (United Nations Development Programme, 2018).

İnsan merkezli bakış açısı doğaya araçsal bir değer yüklerken çevre merkezli bakış açısı doğayı temel almakta, insanın kendini merkeze koymasına karşı çıkmaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2015: 50). Ancak insan merkezli bakış açısının yaygın görüş olması bir diğer çevre sorununu oluşturmaktadır.

Başlık: Ego ve Eco

(Görsel: II)

Kaynak: <https://gaiadergi.com/turculuk-ve-hayvan-istismarinin-aci-gercekleri/ego-vs-eco/>

Çevre konuları ve sorunları bir zincirin halkaları gibi düşünölmelidir. Doğanın döngüsüne paralel olarak dairesel hareketi takip eder, doğrusal değildir, birbirinden bağımsız düşünölemez, bütöncüldür, kümölatif ilerler. Bu nedenle çevre sorunlarını çözmek ve önlemek için; bir bilinç yaratmak için zincirin tüm halkalarının anlaşılması gerekmektedir.

Bütöün bu verileri öncelikle doğal bilimleri sonra da sosyoloji ve iktisat bilimleri önöümüze sunmaktadır. Bu disiplinler, yürütölen çalışmalarda veriyi toplamakta ve analiz etmekte kuşkusuz eksiksiz çalışmıştır. Ancak etkili bir çözümin bu disiplinlerle tek başına gelmediği aşıkârdır.

Bilim belirli bir eğitim düzeyine erişebilmiş grupların algısına açıktır. Ancak edebiyat, okuryazar olan herkesin algısına açıktır. Bu da edebiyatın gücünün; ulaşabileceği kitlenin büyüklüğü nedeniyle azımsanamayacak kadar büyük oluşunu gösterir. Bilimsel veriler ışığında hazırlanmış içerik; eğitim düzeyi ortalama olan, konuya kişisel ilgisi olmayan bireylere ulaşamamaktadır. Oysa bireyler, bir müzik bestesinin verdiği duyguyu, bir filmin etkisini, bir kitabın hissini çok daha kalıcı yaşamaktadırlar. Bu, bireylerin ilgili konuya dikkatini edebiyat ile çekmenin daha pratik ve etkili olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Edebiyatın bu gücü okuma yazma alışkanlıkları çoktan yerleşmiş Batılı ölkelerde eleştiri disiplinine verilen değerde de kendini göstermektedir. Bir eserin varlığından çok neyi nasıl anlattığı önem taşımaktadır. Eserin bir konuyu nasıl anlattığı, o konuyu nasıl ele aldığı biçimsel çalışmalar kapsamına girerken neyi anlattığı içerikle ilgili sorunsalı teşkil eder. Ancak metinler, yüzeyde duran anlamlarının yanı sıra derinlerinde de bazı içerikler, mesajlar barındırırlar. Aslında eleştirinin sanat halini aldığı nokta da burasıdır.

Eleştiri disiplini çoğu zaman bir eserin yazarının bile planlamadan iletteği mesajları ortaya çıkarmaktadır. Bu durum; verilen mesaj okuyucunun/alıcının

zihnindeki zeminle buluştuğunda gerçekleşmektedir. Üstelik metinlerin taşıdığı alt mesajlar da yine bu doğrultuda metin ile birlikte içselleştirilmektedir.

Günümüzde pek çok edebî eser doğası gereği bazı mesajlar barındırmaktadır. Hemen hemen tüm edebî eserler yazıldığı dönemden yansımalar taşımaktadır. Bu yansımalar az önce bahsedilen mesajlarla birleşerek okuyucu ile buluşmaktadır. Bu noktada eserlerin taşıdığı mesajların niteliği önem arz etmektedir.

Çevre bilincinin bireyin gelişim çağlarında edindiği kazanımlarla yer ettiği bilinmektedir. Çevre bilincinin kazanılması/kazandırılması gereken dönemlerden birine hitap eden Hasan Ali Toptaş'ın *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli eserindeki mesajların incelenmesi açıklanmış olan çevre sorunları ışığında bir gereklilik olarak görülmüştür.

Yukarıda açıklanan görüşler çerçevesinde bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Hasan Ali Toptaş'ın *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli çocuklara ve yetişkinlere hitaben hazırlanmış eseri çevreci perspektiften detaylı olarak incelenecektir. Bu inceleme ile erken yaşlarda edebî eserlerle yaratılmaya çalışılan bilincin niteliği ortaya koyulacaktır.

1.2. Amaç

Bu tez çalışmasında gündelik erişimi oldukça kolay olan, çocuklar ve yetişkinler olmak üzere toplumun iki farklı kesimini de hedef kitle olarak belirlemiş bir hayli popüler olan seçilmiş eserin çevreci eleştiri temelinde incelenmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra yazarın bilinçli ya da bilinçsiz olarak eserde yansıttığı, kurguladığı doğa imgesinin irdelenmesi ve çevre bilincinin yaratılması ya da sağlanması açısından verdiği mesajların incelenmesi de amaçlanmıştır.

1.3. Önem

21. yüzyıl dünyasında çevre konuları hemen her coğrafyanın ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu ilgi kültürel ve sosyal sebeplerden kaynaklı olabildiği gibi bu ilginin en büyük nedeni gezegenin her noktasında kendini gösteren çevre sorunları olmuştur. Bu çevre sorunları ile mücadele etmek ve bu sorunları anlayabilmek için sadece pozitif bilimlere değil sosyal bilimlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Çevreci eleştiri bu ihtiyacı karşılamak yolunda bir disiplindir.

Batı ülkelerine kıyasla çevreci eleştirinin ortaya çıkışı Türkiye’de daha geç olmuştur. Sosyal bilimler ve eleştiri disiplinlerinin kesişiminde yer alan çevreci eleştirinin de alanyazını Türkiye’de bu alanlarla birlikte gelişim sürecindedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak değinileceği gibi önemli akademisyenler bu konuda çalışmalar yapmış ancak alan henüz geniş bir dağılım sağlayamamıştır.

Öte yandan Türkiye’de çocuk edebiyatına yönelik eleştiri çalışmaları, diğer edebiyat türlerine ait eleştiri çalışmalarından çok daha azdır. Bu durum göz önüne alındığında çocuk edebiyatında çevreci eleştirinin de geniş bir kitle tarafından çalışılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, gelişmekte olan alanyazına katkı sağlayacağı gibi hem çocuk edebiyatı eleştirisine destek olacak hem de çocuk edebiyatında çevreci eleştiri uygulamasına kapı aralayacaktır. Çalışma, alanyazının Türkiye ölçeğinde yeni bir alt dalına dikkat çekecektir.

1.4. Sınırlılıklar

Konu çerçevesinde birden çok eserin karşılaştırmalı incelenmesi de tercih edilebilecek formlardan biridir. Ancak bir eserin detaylıca incelenmesi amacı ile bu

çalışmada tek bir eser seçilmiştir. Eserin çözümlemesinin daha detaylı yapılabilmesi adına tek eser ile sınırlı kalınmıştır.

Çevreci eleştiri temel olarak zengin bir eleştiri alanıdır. İlerleyen bölümlerde değinileceği gibi çevreci eleştiri; Marxist, feminist, insan merkezli vb. pek çok bakış açısının temel alınması ile uygulama alanı bulabilecek bir disiplindir. Bütün bu bakış açıları tek bir çalışmaya sığmayacağı için ve bizler için en uygun bakış açısı içkin değer ve çevre merkezli bakış olarak görüldüğü için çalışma bu perspektifler etrafında şekillenecektir.

1.5. Yöntem

Çalışma bu bilgiler ışığında nitel ve betimsel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Örneklem seçimi ise amaçsal örneklem olarak tercih edilmiştir. Bu nedenle örneklem, ülkemizin kültürünün içinden çıkmış sevilen bir yazarın kaleme aldığı bir çocuk kitabından yapılmıştır. Bu örneklemin seçimi ise toksik ya da faydalı eserlere ulaşımın kolaylığını gözler önüne sermeyi amaçlayarak yapılmıştır. Örneklem, çalışma kapsamında çevreci eleştiri ilkelerine göre incelenecektir ve bulgular bu disiplin çerçevesinde işlenecektir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, çevreci eleştiri ve çevreci eleştirinin yöntemleri açıklanmış; disiplinin Türkiye’de ve Türk Edebiyatı’nda edindiği yer ve uygulandığı derlenmiş ve çalışmanın asıl araştırma alanı olarak çocuk edebiyatında çevreci eleştiri incelenmiştir.

2. 1. Çevreci Eleştiri

Çevreci eleştiri en basit açıklamasıyla eleştiri disiplininin çevreci perspektiften, çevreci gözlükler takılarak uygulanan biçimidir. Başka bir ifade ile ekoeleştiri, bozulan ekolojik dengelerin sosyal ve kültürel etkilerini sosyo-kültürel bağlamlarda incelemektedir (Oppermann, 2012: 9). Glotfelty’e göre ise edebiyat ve fiziksel çevre arasındaki ilişkinin incelenmesidir (Glotfelty, 1996: xviii). Rueckert ise çevreci eleştiriye ekoloji ve prensiplerinin edebiyata uyarlanması olarak açıklar (Rueckert, 1996: 107).

Eleştiri disiplininin tarihsel gelişimine bakıldığında çevreci eleştiri yeni sayılabilecek alanlardan biridir ve konusu itibariyle tektir. Çevreci eleştirinin pratikleri verilen eserler kapsamında daha öncelere dayansa da alanın disiplin halini alması güncel zamanlara rastlar.

Batı eleştiri disiplininde ortaya çıkan çevreci eleştiri daha sonra tüm dünyaya yayılmıştır. Disiplinin öncüleri başlarda Amerika Birleşik Devletleri’nde, daha sonra İngiltere’de görülmüştür. Çevreci eleştiri; ilk ortaya çıktığında bir eserin içinde geçen doğa unsurlarının incelenmesine dair bir çalışma iken zamanla gelişip şekillenmiştir. Alt dallar edindiği gibi ilgi alanları da genişlemiştir.

Günümüzde çevreci eleştiri; doğal çevre, yapay çevre, çevre kirliliği, çevre sosyolojisi, çevre bilinci, çevre pedagojisi, çevresel adalet, tarımda ve başka alanlarda kimyasal madde kullanımı, biyolojik çeşitlilik kaybı, iklim değişikliği, küresel ısınma başta olmak üzere çevre ile ilgili pek çok konuyu ele alır.

Teknolojinin gelişmesi ile alanı genişleyen çevreci eleştirinin uygulandığı mecralar da artmıştır. Örneğin, çevreci eleştiri ilk ortaya çıktığında yalnızca basılı eserlere uygulanabilirken günümüzde filmlerden dizilere, sosyal medya platformlarından, şarkı sözlerine, popüler kültür ürünlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede pratik alanı elde etmiştir.

Çevreci eleştiri doğanın prensipleri ile paralel olarak dikey değil dairesel bir döngüyü kabul eder. Bu döngüde hiyerarşi yoktur, tüm canlılar eşittir. Buell'e göre bir eserin çevreci olup olmadığını anlamak için takip edilmesi gereken dört kriter şu şekildedir;

1. Eserde insanın dışındaki çevre bir arka plan değildir aksine insan ve doğa iç içedir.
2. Eserde insan çıkarları tek çıkar yolu olarak görülmemektedir.
3. İnsanın çevre sorumlulukları etik boyutun parçasıdır.

Çevreci eleştiri; gelişimine devam ederken bakış açısı ve ele aldığı konular itibariyle kümelenmiştir. Bu durumda birinci dalga çevreci eleştiride insan doğal çevrenin bir gözlemcisidir, doğaya hayranlık ve doğal güzellik algısı ön plandadır. Bu ilk dalga çevreci eleştirinin Amerikan edebiyatında ortaya çıktığı noktadır. İkinci dalga çevreci eleştiri ise akımın Amerika'dan tüm dünyaya yayılmaya başladığı dalgadır. Çevre algısı doğal çevre ile sınırlandırılmamış, çevreci bakış açısıyla yazılan eserlerin türleri çeşitlenmiş çevreci eleştiri kurgusal metinlere de sığmıştır (Özdağ, 2014). Scott Slovic ve Joni Adamson'ın 2009 yılında MELUS'un Introduction bölümüne yazdıkları

The Third Wave of Ecocriticism: North American Reflections on the Current Phase of the Discipline isimli makalede ise üçüncü dalga çevreci eleştirinin 2000ler ile başladığından ve çevreci eleştirinin artık küresel bir alana yayıldığından konularının vejeteryanlık, cinsiyet çalışmaları, hayvan hakları, hayvan bakışı gibi konulardan oluştuğunu açıklarlar (Adamson, Slovic, 2009: 5-24).

Dördüncü dalga çevreci eleştiri ise 2008 yılından başlayıp günümüze kadar devam eden en son çevreci eleştiri dalgasıdır. Bu dalgaya yönelik çalışmalar devam etmekle birlikte konusu çevrenin beden üzerine etkisi olarak özetlenebilmektedir.

Çevreci eleştiri dalgaları birbirlerinden etkilendikleri, birbirlerini etkiledikleri gibi bu dalgaların kapsadıkları konular kesin bir şekilde birbirinden ayrılmaz. Bu dalgalar, ana hatlarıyla inceledikleri alanların sınıflandırılması için oluşturulmuştur.

Çevreci yazının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk örneklerini verip bu akımın temellerini atanlar Henry David Thoreau, Aldo Leopold, Rachel Carson olmuştur. Öte yandan William Rueckert 1978 yılında ilk defa ekoeleştiri terimini kullanmıştır. Cheryll Glotfelty ve Harold Fromm ekoeleştiri üzerine yazılmış eserlerin derlendiği bir kitap hazırlarken Glen A. Love, ekoeleştirin toplumsal rolüne dikkat çekmiş ve böylece alan 1990lı yıllarda ortaya çıkmıştır (Akıllı, Şahiner, 2003: 7-15).

Çevreci eleştirinin temel alacağı görüş ile ilgili pek çok kanaat bulunsa da bu çalışmada, 20. Yüzyılın ikinci yarısında yazmış olduğu *Çevre Etiği* isimli eseriyle çevreci görüşleri çalışan Des Jardins'in "içkin değer" görüşü ve Arne Naess'in "derin ekoloji" görüşü temel alınacaktır. Derin ekoloji, çevre konularının belli noktalarına odaklanan "sığ ekoloji"nin tezatiyken; içkin değere göre her varlık sadece var olduğu için bir değere sahiptir ("Environment and Ecology," 2019). Bir varlığa, bir diğer varlığa sağladığı fayda bazında değer biçilemez. Örneğin bir inek insanlara süt ve et sağladığı için değerli değildir, var olduğu için değerlidir; kendi içkin değerine sahiptir.

Belirtilen iki kavram, insanların hiyerarşik olarak kendilerini doğal döngüde en üst basamağa yerleştirmesine de kaçınılmaz olarak karşı çıkar. Bir insanın değeri neyse doğada rastlanabilecek en küçük canlının değeri de o kadardır. Hatta içkin değer in radikal savunucuları değer-fayda orantısı yapılacaksa insanın bu ölçümden zararlı çıkacağını çünkü tarih sahnesine çıkışından itibaren herhangi bir canlıya herhangi bir fayda sağlamadığı gibi küresel ölçekte gezegene zarar verdiğini savunurlar.

Öte yandan içkin değer, çevre bilincinin aşılabilmesi açısından önemlidir. Nitekim biyoloji biliminin halka yeterince ulaşamadığı gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumlarda bitkiler ve böcekler canlı olarak değerlendirilmezler. Özellikle günümüzde insanlığın devamının böcek neslinin devam etmesi ile birinci dereceden alakadar olduğuna yönelik çalışmalar hız kazanmış; Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi ülkelerde tarım üretiminde pestisit kullanımı yasaklanmıştır. Ancak çevre bilincinin düşük olduğu ülkelerde kısa vadeli planlamalarla pestisitler kullanılmaya devam edilmekte ve böcekler yalnızca “zararlı” varlıklar olarak algılanmaktadır.

Rachel Carson’ın 1962 yılında kaleme aldığı *Sessiz Bahar* isimli eserinde pestisitlere karşı başlattığı mücadele pestisitlerin yasaklanmasına yönelik meyvelerini 2000li yıllarda vermeye başlamışken çiçekler ile ilgili bilinç henüz bu noktaya gelememiştir. Yine çiçekler için ise ülkemizde de çok sık rastlanan canlı çiçek hediyeleşimi uygulamasının yaygınlığı çiçeklerin de canlı kategorisine alınmadığını gözler önüne sermektedir. Oysaki biyolog Daniel Chamovitz 2012 yılında yayımladığı *Bitkilerin Bildikleri* isimli eserinde bitkilerin insanların kullandığı anlamda olmasa da hissettiklerini ifade eder ve bitkilerin hislerinin insanlardan on kat daha fazla gelişmiş olduğunu da ekler (Chamovitz, 2012: 55). Wohlleben de *Ağaçların Gizli Yaşamı*’nda bitkilerin iletişim kurduklarını ve farklı yollarla tepki verdiklerini anlatır. Bu konu ile ilgili şöyle der “Ne yazık ki yolun henüz başındayız ve bu alandaki araştırmalar daha

yeni başlıyor. Ancak, bir dahaki sefere ormanda yürüyüşe çıktığımızda hafif bir çıtırtı duyarsanız dikkat edin zira duyduğunuz şey sadece rüzgarın sesi olmayabilir” (Wohlleben, 2016: 25).

Çevre sorunlarının incelenmesinde izlenen diğer yaklaşımlar ana hatlarıyla iki gruba ayrılır. Bunlar insan merkezli bakış açısı ve çevre merkezli bakış açılarıdır. İnsan merkezli bakış açısı doğaya araçsal bir değer yüklerken çevre merkezli bakış açısı doğayı temel almakta, insanın kendini merkeze koymasına karşı çıkmaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2015: 50).

Bu örnekler tam kapsamlı bir çevre bilinci, çevre koruması için çevre bilgisinin yanında içkin değer temelinde çevreci eleştirinin gerekliliğini kanıtlar niteliktedir. Nitekim temellendirilmeyen bir çevreci eleştiri uygulaması yine eksik kalacak, bütüncül olmayacaktır.

Öte yandan çevreci eleştiri söz konusu olduğunda daha önce bahsedilmiş olan söylem analizini de başvurulan yöntemlerdendir. Bu analiz; bir konuşmanın, kitabın, filmin bir olay karşısında kendini konumlandığı yeri anlamının en doğru hali olduğu için çevreci eleştiride kullanılan bir yöntemdir.

Çevreci eleştiri açısından değinilmesi gereken bir diğer nokta ise zararsız görünen toksik unsurlardır. Bunlar ise; doğanın şefkat duyulması bir varlık olması, doğanın ve doğal unsurların -hayvanlar, bitkiler vs. - sevgi dolu canlılar olması, çevrenin insan korumasına muhtaç olması gibi ifadelerdir. Halbuki bu ifadelerin hepsi modern hayatla gerçekleşmiş olan kültürel örüntülerin bir parçasıdır. Şefkat doluluk, sevgi doluluk, kucaklayıcılık gibi ifadeler insan kültürünün uzantısı olarak var olan ifadelerdir. Doğa, insan atıflarının aksine kayıtsız bir varlıktır, tahribata maruz kalmadığı sürece -hatta tahribata maruz kaldığında bile- her zaman hayatta kalmanın bir yolunu bulur; güçsüzleri doğal seçim yolu ile eler.

Bu duruma, doğanın ve doğal unsurların romantize edilmesi demek yanlış olmayacaktır. Romantize edilen doğa, bireylere yanlış fikirler aşulamakta, gerçeklerle uyum göstermemektedir. Bunun en açık örneğini ise kutup ayılarının oyuncaklarla, çizgi filmlerle sevimli canlılar olarak lanse edilmesi oluşturmaktadır. Oysaki insanların tanımlamalarından bağımsız olarak kutup ayıları da diğer tüm canlılar gibi doğal yaşamda hayatta kalmaya çalışmaktadırlar.

Yine romantize pratiğin bir diğer tarafı da doğaya ve doğal unsurlara negatif ifadeler atfetmesidir. Bu ifadelerin başında ise vahşilik, pis olma, vefasızlık gibi sıfatlar gelmektedir. Bütün bunlar insanın atfettiği yanlış özelliklerden öteye geçemez, doğada karşılıkları yoktur.

Ayrıca bir diğer yaygın olumlu görünümlü olumsuz kullanım ise romantik paternalizmdir. Bir varlığa, onun iyiliği için zararsız bir koruma biçimi olarak uygulanan romantik paternalizm aslında bir sindirme, sistematik güçsüzleştirme ve taciz ürünüdür. Yaygın kültürde eril tahakküm ile bir arada ilerleyen bu kavrama aslında hemen herkes aşinalık geliştirmiştir; korunmaya ihtiyaç duyan kadınlar ve bu kadınların iyiliği için onları koruyan erkekler tam olarak bu konsepte örnek teşkil etmektedir. Feminist çalışmalarda sıklıkla irdelenen bu terim; söz konusu doğa ve doğal varlıklar olduğunda da kendini göstermektedir. Doğanın insan korunmasına muhtaç olduğuna yönelik fikirler bu terimin uygulanış alanlarıdır. Romantik paternalizmin yansımaları olarak doğa; güçsüz ve aciz bir varlık olarak algılanır. Halbuki doğa yukarıda da belirtildiği gibi insandan aşağı, insana muhtaç bir varlık değil; aksine insanın varlığını muhtaç olduğu oluşumdur.

Eko-feminizm kavramı ile çevreci eleştiri kavramının paralel gitmesi ve birbirlerinden doğmasının nedenlerinden biri de kadınların ve doğanın eril şiddete maruz kalmasıdır. Bu eril şiddet; romantik paternalizm, erkeğin kendini üstün olarak

konumlandırması, erkek egemen dünya tarafından oluşturulmuş düzenin olumsuz etkilerinin yansımaları gibi noktalarla kendini hem doğa hem de kadın alanlarında göstermektedir.

Çevreci eleştiri perspektifinden incelenecek olan eserlerde bahsi geçen bu unsurların varsa bulunması ve eleştirilmesi şarttır. Keza dilde, ifadede değişimi sağlamadan bilinç yaratmak neredeyse imkânsız bir iştir. Chomsky'nin, Heidegger'in (dil, düşüncenin evidir), Lacan'ın dil teorileri de bu durumu kanıtlamaktadır.

Dünya edebiyatında farklı bakış açılarıyla çevreci eleştiri uygulamasına uygun yeşil eserlerden ve yazarlardan bazıları ise Henry David Thoreau; *Doğal Yaşam ve Başkaldırı*, *Walden Gölü*, Ralph Waldo Emerson; *Doğa*, Walt Whitman; *Çimen Yaprakları*, Rachel Carson; *Sessiz Bahar*, Linda Hogan; *Balinanın İnsanları*, Cengiz Aytmatov; *Beyaz Gemi*'dir.

2.2. Türkiye'de ve Türk Edebiyatında Çevreci Eleştiri

Türkiye ölçeğinde çevreci eleştiri incelendiğinde öncelikle Türk edebiyatının varlığının erken dönemlerinden beri eserlerde çevreci unsurların yer aldığını ancak eleştiri disiplininin Türkiye'de gelişme aşamasında olduğu göz önüne alındığında çevreci eleştirinin de diğer dünya edebiyatlarına göre emekleme evresinde olduğu açıktır.

Çevreci eleştirinin Türkiye'de geç ortaya çıkması ve yavaş ilerlemesinin nedenlerinden biri Türkiye'de sosyal bilimlere duyulan bilinçli ilginin ve sosyal bilimlere verilen desteğin azlığı nedeniyle bu disiplinin hak ettiği çalışma alanını bulamamasıdır. Bu da, alana özgü yerli kaynak eksikliği olarak kendini göstermektedir. Bu alana özgü literatür yalnızca yabancı kaynaklı bulunabilmekte; bu da yabancı dil

bilgisi yetersiz kişilere dezavantaj sağladığı gibi kaynaklara ulaşım zorluğunu da beraberinde getirmektedir.

Diğeri ise disiplinler arası bir alan olan çevreci eleştiri; en azından temel düzeyde ekoloji, biyoloji, iktisat, sosyoloji bilgisi de gerektirdiği için Türk eğitim sistemi bu yeterlilikleri vermekte eksik kalmaktadır. Bu da yine çevreci eleştirinin hak ettiği ilgiyi görememesi ile sonuçlanmaktadır.

İlginç olan bir diğer nokta ise Türkçe'de kavramsallaşmanın “çevreci eleştiri” olarak gerçekleşmiş olmasıdır. Dünya alan yazınında eko-eleştiri olarak kavramlaşan disiplin Türkiye'de çevreci eleştiri olarak yer bulabilmiştir. Dünya ölçeğinde bakıldığında “eco-criticism” kavramı ekolojik eleştiri anlamını taşıırken “environmental criticism” çevreci eleştiri anlamını taşır. Ancak bu iki kavram arasındaki fark şudur; ekolojik eleştiri hiyerarşik insan üstünlüğünü reddeder ekoloji merkezlidir, doğanın tüm unsurlarını kabul eder, çevreci eleştiri ise insan merkezlidir, insanın çevreye bakışını temsil eder. Çevreci eleştiri anlamsal olarak dünya alan yazınından farklı biçimde Türkçe'de yer bulmuştur; Türkçe'de eko-eleştiri kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Her ne kadar yaygın anlamına uygun olarak kullanan eleştirmenler olsa da dildeki yerleşme süreci bu şekilde gelişmiştir.

Türkiye'de çevreci eleştirinin öncüleri ise Hacettepe Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümü eski bölüm başkanı Prof. Dr. Ufuk Özdağ ve Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı eski bölüm başkanı Prof. Dr. Serpil Opperman'dır. Bunun yanı sıra Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü öğretim görevlisi Prof. Dr. G. Gonca Gökalp Alpaslan'ın alan yazına özgün katkıları olmuştur.

Türkiye edebiyatında farklı bakış açılarıyla çevreci eleştiri uygulamasına uygun yeşil eserlerden ve yazarlardan bazıları ise Sait Faik Abasıyanık; *Son Kuşlar*, Latife

Tekin; *Berci Kristin Çöp Masalları*, Yaşar Kemal; *Yeşil Kertenkele*, Hikmet Birand; *Alıç Ağacı ile Sohbetler*'dir.

2. 3. Çocuk Edebiyatında Çevreci Eleştiri

Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi çevresel sorunlar gezegenin geleceğinde söz sahibi hale gelmiştir. Çevre sorunları ile mücadele etmek için ise anahtar rol insana düşmektedir. Çevre sorunları ile mücadele etmenin en temel yolu ise bu alanda bilinç yaratmaktır. Yaratılması gereken bu bilincin içselleştirilebilmesi için mümkün olan en erken yaşlarda buna yönelik çalışmalara başlanması gerekmektedir. “Çevre için eğitimin başlayabileceği erken çocukluk döneminin (0-8 yaş) sonuna kadar farkındalık geliştirme ve doğru tutumlar kazandırma amaçlarının bilgi ve beceri edindirme bu yaş kümesinde uygun olacağı uzmanlarca belirtilmektedir” (Doğan, 2014: 442). Onur da bu iddiayı destekler nitelikte şunları ifade eder “Sonuç olarak, araştırmalar, çocukların coğrafi kapsam ilişkilerini anlama gelişiminin, 4-8 yaşlar arasındaki genel bilişsel yeteneklerinin gelişimine bağlı olduğunu göstermektedir” (Onur, 2016: 82). Bugünün çocukları, yarının geleceğini doğrudan etkileyecektir; bu nedenle geleceğe yatırım yapmak için çocuk gruplarına yönelik çalışmalar gerekmektedir.

Çocuklara çevre bilinci aşlamak için iki yol söz konusu olabilir. Bunlardan ilki formal diğeri ise informal eğitimidir. Örgün ve formal eğitim kavramlarını eşanlamlı olarak kullanan Cevizci'ye göre, örgün eğitim bireyde istenilen davranış değişikliklerini meydana getirebilmek amacıyla okullarda veya eğitim kurumlarında uzmanlar tarafından verilen eğitimidir (Cevizci, 2010: 404-405). Öte yandan informal eğitim ise en basit anlamıyla okulun dışında kalan eğitim türüdür. Aytar da informal eğitimi “eğitim etkinliklerinin bir kısmı gelişigüzel ve kayıtsız olarak düzenlenen eğitim” olarak tanımlar (Ulusoy, 2015: 140). Bu bağlamda çevreci eleştiri perspektifinde çocuk

edebiyatı farklı açılardan hem formal hem de informal eğitim kapsamında yer almaktadır.

Formal ve informal ayrımı gözetmeksizin, “çevre eğitimi, çevre ve ilgili konularda bilinçli, mevcut çevre problemlerinin çözümüne katkı sağlayacak ve yenilerinin oluşumunu engelleyebilecek bilgi, beceri, tutum, güdü, kişisel ve toplumsal görev ve sorumluluklara sahip bir dünya nüfusu geliştirme amacı olan, yaşam boyu süren disiplinler arası bir yaklaşımdır” (Deniş, Genç, 2010: 10).

Ayrıca Alpagut ve Karataş ise çevre eğitiminin özelliklerini şu şekilde sıralar;

- Çevreyle ilgili konular veya sorunlarla ilgilidir.
- Pek çok çalışma ve öğrenme alanından yararlanan disiplinler arası bir yapıdadır.
- Bireylerin ihtiyaçları ve ilgi alanlarına göreler.
- Yaşam boyu süren bir öğrenme sürecidir.
- Doğru ve gerçek bilgilere dayanmaktadır.
- Dengeli ve tarafsız bir şekilde bilgi sunmaktadır.
- Çevre eğitiminde öğrenme ortamı olarak olabildiğince dış ortamdan yararlanılır

(Alpagut, Karataş, 2014: 409).

Çevre eğitiminin özellikleri ve gerekliliği düşünüldüğünde bu eğitimin köklü olabilmesi ve içselleştirilebilmesi için çocuk yaş grupları bu eğitim için elverişli profili oluşturmaktadır. Eğitim bilimleri alanının önde gelen düşünürlerinden Montessori *Emici Zihin* isimli eserinde “yardım ve kurtuluş, ancak çocuklardan gelebilir, çünkü insanı yapan çocuklardır” diye belirtir ve ekler “çocuk zihni bilgileri emebilir” (Montessori, 2015: 10-12).

Özdemir ise çevre eğitimde yaklaşımları 1- Doğa Pedagojisi, 2- Çevre Hakkında Eğitim, 3- Çevre için Eğitim, 4- Ekopedagoji ve Ekolojik Öğrenme, 5- Ekolojik

Okuryazarlık ve Çevre Eğitimi olarak beş kategoriye ayırır (Özdemir, 2016: 4-12). Çocuk edebiyatında çevreci eleştiri ise bu kategorilerin hemen hepsinin birleşimi niteliğindedir.

Dil, küçük ölçekte kendi gelişimimizin; büyük ölçekte ise kültürün gelişiminin ana etmenidir. Dil aracılığı ile çevremizi algılarız; edebiyat ve eleştiri yine dil aracılığı ile varlığını sürdürür. Dil becerisi anne karnındaki gelişimle birlikte başlar ve bireyin yaşamı boyunca devam eder. Ancak burada vurgulanması gereken nokta dilin erken yaşlardaki gelişimidir. Chomsky, çocukların dil kullanımının monolog olduğunu (Chomsky, 2016; 103), Berger ise çocukların konuşmaya başlamadan önce bakarak tanımayı öğrendiklerini aslında sözlü olmayan bir dil biçiminin derhal başladığını belirtir (Berger, 2018: 7). Çevre eğitimi, çocuğun iletişimi sözlü olmadan önce başlayabileceği gibi monolog dil kullanımı gösterdiği dönemde de başlayabilir. Burada vurgu bu eğitimin ve dolayısıyla çevreci eleştirinin çocuk gruplarında başlamasının önemindedir. “Yine de yaşamımız boyunca ender olarak fikir değiştiririz. Aksine bunlara takılı kalırız. Çok erken yaşta gerçekleştirilmiş bazı öğrenimler bir yaşam boyu kalıcı olarak varlıklarını sürdürürler” (Giordan, 2008: 14). Erken yaşta temelleri atılmış ve çevreci eleştirinin süzgecinden geçmiş bir çevreci eğitimin kalıcılığı şüphesiz ki şaşırtıcı sonuçlar verecektir.

Bu bilgiler ışığında doğru yaş grubuna servis edilen ürünlerin de amaca yönelik elveriş sağlaması gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında ise çocuk edebiyat ürünlerinin hali hazırda bu amaca hizmet etmeyi temel aldıkları bilinmektedir. “Hedef kitlesi kim olursa olsun, çocuk edebiyatı ürünleri, genellikle çocuğa doğru davranış kalıplarını ve toplum içinde uyması gerekli kuralları öğretmek; iyilik, dürüstlük, yardımlaşma gibi birtakım değerleri kazandırmak; özetle çocuğu hayata karşı hazırlama amacını gütmektedir” (Arseven, 51: 2018). Her ne kadar Özdemir çocuk edebiyatı ürünlerinin

idealize bir dünya sunmaması gerektiğini belirterek (Özdem, 2014: 260) Arseven'e karşı çıksa da hiçbir çocuk kitabı toplumsal olarak kabul edilmeyen bir davranışı bilinçli olarak aşılama amacı gütmeyiz.

Çocuk edebiyatı ürününe çevreci eleştiri uygulanırken eserin çevreci olup olmadığının anlaşılabilmesi için cevap vermesi gereken konuları Gaard şu şekilde özetler; "1- Metnin ontolojik olarak konumu, kimim ben sorusunu sorar ve kendini üstencil olarak konumlandırır mı? , 2- Anlatım ekolojik adaletsizlik sorununa bir uygun ve stratejik bir çözüm sunar mı? , 3- Metin doğayı ne tür bir aktör olarak ele alır?" (Gaard, 2008: 18).

Gaard eserinde bu üç temel konunun haricinde çevreci eleştiri bağlamında ele alınacak olan çocuk eserinin eko-feminist perspektife de sahip olması gerekliliğinden bahseder ve eserin hiyerarşik olmaması gerektiğini, çocuğu aktif eyleme davet etmesi gerektiğini, bireyci olmaması gerektiğini de ekler.

Dünya ölçeğinde yeşil olarak adlandırılacak ve çevreci eleştiri uygulanabilecek çocuk eserleri ve yazarlarından bazıları ise hayali bir kurt ile bir çocuğun dostluğunun anlatıldığı Asa Lind'in *Kum Kurdu*, sembolik olarak dünya dengesinin işlendiği Andri Snær Magnason'un *Mavi Gezegenin Hikâyesi*, doğanın döngüsünün idealize edilmeden aktarıldığı Samed Behrengi'nin *Bir Şeftali Bin Şeftali* isimli eserleri olarak nitelendirilebilirken

Türk edebiyatı ölçeğinde ise çocuk ve doğa arasındaki köprüyü şiir yoluyla kuran Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Bitkiler Okulu*, sistemsiz olarak tüketim toplumuna eleştiri getiren Behiç Ak'ın *Güneşi Bile Tamir Eden Adam*, bir avcı ve bir kuşun ilişkisini alışılmışın dışında ele alan Cahit Zarifoğlu'nun *Serçekuş* son olarak da ekolojik adaletsizliği farklı bir açıdan işleyen Necati Cumalı'nın *Uç Minik Serçem* ve Hasan Ali Toptaş'ın *Ben Bir Gürge Dalgım* isimli eserleri örnek verilebilir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Tez çalışmasının bu bölümünde, araştırmanın genel amacına bağlı olarak eser çevreci eleştiri açısından incelenecektir. Bu amaca yönelik olarak incelenmek için seçilmiş olan eserin yazarına ait tüm eserlere, yazarın hayatına ve eserlerinde yoğun olarak kullandığı post-modernizme değinilecektir.

3. 1. Hasan Ali Toptaş'ın Yaşamı ve Eserleri

Hasan Ali Toptaş 1958 yılında Denizli, Çal'da doğdu. Toptaş maliye veznedarlığı ve icra memurluğu yaptı. 1987 yılında *Bir Gülüşün Kimliği* isimli kitabıyla edebiyat sahnesine çıktı. Üretken bir yazar olarak değerlendirilen Toptaş'ın şimdiye kadar yazmış olduğu 15 eseri vardır.

Bu eserlerden *Ölü Zamanlar Gezgini* 1992 yılında Çankaya Belediyesi ve Damar edebiyat dergisinin düzenlemiş olduğu yarışmalarda birincilik ödülü alırken, yine aynı yıl *Sonsuzluğa Nokta* isimli eseri Kültür Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu yarışmadan mansiyon ödülü ile döndü; böylece *Sonsuzluğa Nokta* Kültür Bakanlığı tarafından yayımlandı. 1994 yılına gelindiğinde ise henüz yayımlanmamış olan *Gölgesizler* isimli romanı Yunus Nadi Roman Ödülüne layık görüldü. Yazar, 1999 yılında *Bin Hüzünlü Haz* romanı ile Cevdet Kudret Edebiyat Ödülünü; 2005 yılında ise *Uykuların Doğusu* romanı ile Orhan Kemal Roman Armağanını; son olarak da 2013 yılında *Heba* isimli romanı ile Sedat Simavi Ödülünü kucakladı. Toptaş eserlerini deneme, öykü, roman, şiirimsi olmak üzere pek türde vermiştir.

Toptaş'ın *Gölgesizler* isimli romanı 2009 yılında aynı isimle Ümit Ünal tarafından beyaz perdeye aktarıldı. Yine *Gölgesizler* romanı 6 farklı ülkede yayımlandı. Ayrıca *Yalnızlıklar* isimli yapıtı da tiyatro sahnesine uyarlanıp sergilendi.

Everest yayınevi tarafından basılan tüm eserlerinin kapak fotoğrafları Nuri Bilge Ceylan'ın fotoğraflarından seçildi. Bu fotoğraflardan en çok ses getireni ise *Gölgesizler* kitabının kapağı için seçilen *Karlı Bozkırda Atlı* oldu.

2010 yılında Mesut Varlık, Hasan Ali Toptaş'ın eserleri ve kendisi üzerine *Efendime Söyleyim* isimli bir kitap hazırladı. Bu eser Hasan Ali Toptaş ve eserleri üzerine hazırlanmış en detaylı söyleşi olduğu gibi eserin içinde Hasan Ali Toptaş ile çalışmış olan diğer sanatçıların ve Toptaş'ın eserlerinde yer alan görselleri hazırlayan illüstratörlerin de yazara ve eserlerine ilişkin deneyimleri de yer buldu.

Hasan Ali Toptaş, kendisi ile yapılan söyleşileri 2017 yılında yayımladığı *Başlarken Yalnızsın Bitirdiğinde Daha da Yalnız* isimli eserinde derledi. Kurgusal olmayan tek eseri bu kitabıdır. Zaman içerisinde çeşitli yazarların, isimlerin kendisi ile yaptığı söyleşileri bu eserde derlemiştir. Söyleşilerin gerçekleştiği isimlerden bir kısmı Latife Tekin, Gürsel Korat, Yıldız Ecevit olarak sıralanabilir. Söyleşilerin içeriği ise Toptaş'ın edebi duruşu ve tarzı ekseninde genellenebilir. Söyleşiler Cumhuriyet Kitap'dan Hece dergisine kadar geniş bir edebiyat yelpazesi için verilmiştir.

Ayrıca Hasan Ali Toptaş, Yazıt Yayınları'nın sahibi olan İzzet Kılıçlı'nın ricası üzerine Alain Robbe-Grillet'in Türkçe'ye *Enstantaneler* olarak çevrilen eserinin de kapak düzenini yaptığı gibi Nodar Dumbadze'nin *Beyaz Bayraklar* isimli romanının da redaksiyonunu yapmıştır (Toptaş, 2018: 87-88).

Toptaş'ın eserlerinin kronolojik sıralaması ise şu şekildedir;

- 1993, *Sonsuzluğa Nokta*;
- 1995, *Gölgesizler*;
- 1997, *Ben Bir Gürgen Dalıyım*;
- 1999, *Bin Hüzünlü Haz*;

- 2003, *Ölü Zaman Gezinleri*;
- 2003, *Yalnızlıklar*;
- 2005, *Uykuların Doğusu*;
- 2007, *Harfler ve Notalar*;
- 2013, *Heba*;
- 2016, *Geçmiş Şimdi Gelecek*;
- 2016, *Kuşlar Yasına Gider*;
- 2017 *Kayıp Hayaller Kitabı*;
- 2017, *Başlarken Yalnızsın, Bitirdiğinde Daha da Yalnız*
- 2017, *Gecenin Gecesi*.

Yazar, güncel olarak Everest yayınevi ile çalışıyor olsa da kariyeri boyunca birden fazla yayınevi ile çalışmış ve özellikle kısa hikâyeleri farklı başlıklar ve derlemeler ile yayımlanmıştır. Güncel olabilmesi adına yukarıdaki kronolojik sıralama yapılırken Everest yayınevi verileri temel alınmıştır.

3. 2. Hasan Ali Toptaş ve Post-Modernizm

Toptaş'ın edebî tarzı incelendiğinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra geç dönem kapitalizm ile Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve modernizm akımının yol açtığı yeni bir akım olan post-modernizm unsurları kendini belli etmektedir. Keza kelime anlamı olarak ele alındığında da “post-” ön eki kelimenin anlamını “modernizmden sonra” hâline getirmektedir. Zaten post-modernizm önceki akımlarda görüldüğü gibi kendinden bir öncekine ya da eşzamanlısına tepki -Romantizm-Realizm örneğindeki gibi- olarak değil; modernizmden miras aldıklarıyla birlikte doğar. Bu, post-modern ekolün bir akıma karşı olarak değil akımların devamı olarak geldiğinin de bir kanıtıdır.

Tüm dünyada etkilerini gösteren II. Dünya Savaşı'nın, ekonomik krizlerin ve artan doğa tahribatının yansımaları kendini post-modernizmde bulur. "Post-modernizm Amerika'da ilk olarak 1950'li ve 1960'lı yıllarda edebiyat eleştirmenleri Irwing Howe, Leslie Fiedler ve Ihab Hassan'ın çalışmalarında geçerlik kazandı" (Humm, 2002: 223).

Her ne kadar post-modernizm akımının dünya edebiyatlarında kendini göstermesi farklı dönemlere denk düşse de Türkiye'de post-modernizmin erken örnekleri II. Dünya Savaşı'na rastlamaktadır. Örnekler çoğaltılabilir olsa da, bu doğrultuda Oğuz Atay, Yusuf Atılgan, Ferit Edgü Türkiye'de post-modernizme geçiş sürecini oluştururken geç dönem örnekleri de Latife Tekin, İhsan Oktay Anar tarafından verilmiştir. Yine çoğaltılabilir olsa da bu akımın dünya çapındaki örneklerini Samuel Beckett, Kurt Vonegut, Paul Auster gibi isimler vermiştir.

Post-modernizm ve tüketim kültürü ilişkisinin varlığı göz önüne alındığında Türkiye'nin geç dönem kapitalizm ile tanışması da Türkiye'deki siyasal, sosyal ve ekonomik gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda 1990'lı yıllarda olmuştur. Siyasi olarak Turgut Özal dönemi ile kapital dönemine giren Türkiye, geç dönem kapitalizminin rüzgârlarını 1990'larda hissetmeye başlamıştır. Görüldüğü üzere diğer tüm edebî akımlar gibi döneminin siyasal, kültürel teknolojik gelişmeleri ile paralel olarak ilerleyen post-modernizm Türkiye örneğinde farklı gelişmiştir.

Bir eserin post-modernist olarak adlandırılması için sadece dönemsel özellikleri incelemek eksik bir tutum olacaktır. Bu nedenle post-modernizmin edebiyattaki özelliklerinin ve eserin içindeki post-modernist öğelerin de incelenmesi gerekmektedir. Bütün bunlara ek olarak Terry Eagleton'ın da *Literary Theory* isimli eserinde belirttiği gibi edebî bir eser incelenirken 20.yüzyılda gelişim göstermiş olan psikanaliz de uygulanabilir (Eagleton, 1985). Post-modernist eserlerin incelenmesinde psikanalizden sıkça yararlanır.

Cuddon'ın hazırladığı *Literary Terms and Literary Theory* isimli eserde post-modernizmin edebiyat, sanat, müzik, mimari, felsefe vb. Pek çok alanda kendini gösterdiği belirtildiği gibi bir eserdeki post-modernist öğelerin ortaya çıkartılmasının zor olduğu ifade edilse de post-modernist eserin eklektik bir yaklaşımı olduğu, post-modernist eserlerde rastgele ve şans eseri akışın bulunduğu, parodi, öykünme ve büyüğü gerçekçiliğin yer aldığı ifade edilir. Kara mizah da yine post-modernist eserlerde tamamlayıcı bir tür olarak kendini göstermektedir (Cuddon, 1999).

Diğer taraftan post-modernist edebî gelenekteki karakterlerin özellikleri düşünüldüğünde yine diğer edebî geleneklerden çok farklı bir profil ortaya çıkmaktadır. Okurun alışageldiği metin ile bütün metnin içinde karakterler yoktur. Narlı, post-modernist eserlerdeki karakterlerin hemen hepsinin aynı önem ya da önemsizliği taşıdıklarını ifade eder, bu da diğer edebî geleneklerdeki ana karakter konseptinin de post-modernizmde yerle bir edildiğini gösterir. Post-modernist karakterlerin sıra dışı tepkiler sergilediğini, alaycı, isyankâr, anlatı ile uyumsuz olarak kurgulandığını belirten Narlı, bu gelenekteki eserlerde karakterlerin isimlerinin ve fiziksel özelliklerinin önemsiz olduğunu çoğu zaman eserde belirtilmediğini de anlatır (Narlı, 2018: 20-27).

Post-modernizm üzerine açıklamayı derinleştirmek amacıyla edebiyat eleştirmenlerinin post-modernist edebî gelenek ile ilgili hemfikir oldukları öğeler göz önünde tutularak bu öğelere örnekler vermek gerektiğinde aşağıdaki maddeler verilebilir;

Post-modernizmin en belirgin özelliği mekân ve zaman akışının doğrusal (non-linear) olarak kurgulanmamasıdır. İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* isimli eserinde romanın geri dönüş (flashback) ve ileri gidişleri (flashforward) bu özelliğe örnek teşkil etmektedir.

Buna ek olarak, post-modernist eserlerde karakterler toplum ile sorun yaşamaktadır; çoğu zaman toplumdan dışlanmış bireyler, toplumda kabul görmeyen bireyler, toplumsal normlara ayak uyduramayan bireyler göze çarpmaktadır. Bu özelliğe, Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i'ndeki Zebercet isimli karakterinin kendini toplumdan soyutlaması örnek verilebilir.

Post-modernist eserlerde, karakter genelde merkezdedir ve önemli olan karakterin iç dünyası; karakterin dış dünyayı algılayışıdır. Bu nedenle bu döneme ait eserlerde olaylardan çok ruhsal çözümlenmeler ön plandadır. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* isimli eseri de post-modernist geleneğin bu özelliğine örnektir.

Ayrıca post-modernist eserlerin önemli unsurlarından bir diğeri de büyüğü gerçekçiliktir. Bu özellik ise kendini karakterlerin başına gelen olayların akıl dışılığında, zaman ve mekân kurgusundaki büyüğü unsurlarla gösterir. Latife Tekin'in *Berci Kıristin Çöp Masalları* eserinde bu özelliğın yaygın kullanımı görölmektedir; daha kitabın ilk bölümünde Tekin bebeklerin çatılardan beşikleriyle birlikte uçtuğundan söz eder.

Post-modernist edebi eserlerin bir diğeri özelliğı ise eserlerin üst kurgusal metinler olmasıdır. Üst kurgusallık ile ise eserin kurgulanışı nedeniyle okuyucunun eseri okurken daimi olarak eserin kurgu olduğunu fark etmesi olarak açıklanabilir. Bu özelliğe göre eserin kurgusunda birden fazla anlatı yer alır, okuyucunun dikkati sürekli olarak dağılır; okuyucu kurgunun içinde kaybolur. Kurt Vonnegut'un *Kedi Beşığı* isimli eseri ise bu özelliğe iyi bir örnek teşkil eder; yazar roman içindeki tüm karakterlerin hikâyesini anlatır, okuyucu çoğu zaman ana hikâyeden kopar ancak romanın sonunda yazar ustalıkla tüm bu hikâyeleri birbirine bağlar.

Son olarak post-modernist anlatılar metinlerarası oluşturulur. Yazar, kendi eserinde daha önce yazılmış esere referans verir; daha önce oluşturulmuş karakterlere atıfta bulunur, daha önce kurulmuş eserlerden bahseder.

Toptaş, yukarıda açıklanmış olan post-modern özelliklerin hemen hepsini neredeyse tüm eserlerinde kullanmıştır. Toptaş'ın eserlerinde karakterler ve olaylar iç içe geçmiştir, karakterler kendi iç dünyalarında kaybolmuş gibidir. Karakter ve olay örgüsünün karmaşıklığı Toptaş'ın zaman kurgusuyla da desteklenir; okuyucuya zamanın bilinmediği, doğrusal değil; dairesel olarak akan eserler sunar. Son olarak Toptaş, okurlarıyla oynamak için büyümlü gerçekçilikten de faydalanır; bu özellik kendisini bazen karakterlerde bazen olaylarda gösterir. Bu nedenlerle Toptaş'ın, Türkiye'nin çağdaş dönem post-modernist yazarları arasında anılması şaşırtıcı değildir.

Değerli bir akademisyen ve düşünür olan Yıldız Ecevit ise *Türk Romanında Postmodernist Yaklaşımlar* isimli eserinin son bölümünü Hasan Ali Toptaş'ın *Bin Hüzünlü Haz* isimli eserine ayırdığı gibi Toptaş'ın kalemi ile ilgili şu yorumda bulunur:

“Postmodernist biçim özellikleriyle dokunmuş bu metinler, modernist bir filtreden geçirilmiş soyut birer sanat ürünüdürler. Tümüyle postmodernist tekniklerle oluşturulmuş olmalarına karşılık içlerinde popülist/trivial eğilimlerin yer almadığı metinlerdir bunlar. Postmodern kokteyl’de elitist/biçimci öge en yüksek dozda kullanılır Toptaş’ın yapıtlarında.” (2016: 169)

3. 2. 1. Hasan Ali Toptaş'ın Eserlerinde Post-modernist Ögeler

Hasan Ali Toptaş'ın eserlerindeki post-modernist öğelere değinmek yazarın üslubunu ve eserlerini etraflıca anlamak açısından faydalı olacaktır. Bu bağlamda yazarın eserlerine kısaca göz atmak gerekirse;

Toptaş, 1993 yılında kaleme aldığı *Sonsuzluğa Nokta* isimli eserinde başkarakter olan Bedran'ın kendi çocukluğu, babası ve arkadaşı İsvan ile iç içe geçen hayatını ve kaderini dönem dönem yaş gruplarına ait buhranları, özlemleri, kafa karışıklıkları ile anlatmaktadır. Bu eserin, zaman kurgusundaki dairesel ögeler ve kurgusu nedeniyle post-modern ögeler taşıyor olduğu söylenebilir.

1995 yılına gelindiğinde ise Toptaş'ın *Gölgesizler* isimli romanını yayımladığı görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, eserin 2016 yılında Everest yayınevi tarafından hazırlanan baskısının kapak fotoğrafını Nuri Bilge Ceylan'ın *Karlı Bozkırda Atlı* isimli fotoğrafı oluştururken, yine belirtildiği gibi eser Ümit Ünal tarafından 2009 yılında beyaz perdeye aktarılmıştır. Toptaş'ın en çok zamansal kurgu açısından post-modernist olarak nitelendirilebilecek eseri *Gölgesizler*'dir. *Gölgesizler*, taşrada bir berber koltuğunda başlar. Muhtar, Cennet ve Cennet'in oğlu başkarakterlerdir. Ancak romana yörede daha önceden anlatılagelmiş bir efsane de dâhil olur. Bu kez efsanenin ve kurgunun içiçe geçtiği berber koltuğunun kilit yer olduğu bir roman çıkmaktadır karşımıza. Roman boyunca kaybolan ve çok sonra ortaya çıkan karakterleriyle, büyü etkisinde kalan at karakteri ile roman pek çok post-modernist özellik taşımaktadır.

Yazarın konu ve kitle açısından en farklı kitabı olan *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli novellasıdır¹. Eser 1997 yılında yayımlanmıştır ve fabl özellikleri göstermekte, alegorik unsurlar taşımaktadır. Eser hem küçüklere hem yetişkinlere hitap etmektedir.

Hatta eseri hem yetişkinlere hem küçüklere masal olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. Bu eser, post-modern özellikler taşıdığı gibi modernist özellikler de barındırmaktadır ancak; tarz olarak Toptaş'ın kalemine en uzak eseridir.

Yazarın en sıra dışı kitaplarından biri olarak kabul gören *Bin Hüzünlü Haz* ise 1999 yılında yayımlanmıştır. Toptaş bu eserinde bulmayı amaçlamayan bir arayışın hikâyesini anlatır. Anlatıcı, Alaaddin'in peşine düşerken okurlar hem Alaaddin'in hem anlatıcının hikâyesine tanık olmaktadır. Eserin başından sonra anlatıcı Don Kişot'tan Şehrazat'a hatta Kırmızı Başlıklı Kız'a uzanan karşılaşmalar yaşar. Başka bir post-modernist özellik olan metinlerarasılık da Toptaş'ın eserleri arasında en çok bu eserinde yer bulmuştur.

¹ Novella ifadesi kısa öyküden uzun ancak romandan kısa anlatılar için kullanılmaktadır.

2003 yılına gelindiğinde ise Toptaş, *Ölü Zaman Gezginleri*'ni yayımlar. İki ana bölümden oluşan bu eserin ilk bölümü 8 kısa öyküden oluşurken ikinci bölümü Toptaş'ın 1990 yılında yayımladığı *Yoklar Fısıltısı*'ndan oluşur. Simetrik olarak ikinci bölüm de 8 kısa öyküden oluşur. İlk bölüm kitabın adını taşıyan bir kısa öykü bulundururken ikinci bölümde böyle bir duruma rastlanmaz. 16 hikâyenin hepsi Toptaş'ın yazınındaki karakteristik özellikleri yansıtır, post-modernist öğeler taşımaktadır.

2003 yılında yayımladığı *Yalnızlıklar* isimli diğer eseri ise 31 adet şiirden oluşmaktadır. Yalnızlık teması etrafında şekillenen bu şiirler hem birbirlerinden farklı hem de bütünüleyici olarak kurgulanmışlardır. Düzyazı, deneme olarak oluşturulabilecek bir metin olmasına rağmen şiir formunda yazılmıştır. Bu da post-modernizm fikrinin estetik kaygılarıyla benzeşme gösterdiği gibi; biçimsel olarak, klasik şiir geleneğinden farklı olarak yazılmış olan bu şiirler modern şiir geleneğine yakındır.

Yazarın en çok ses getiren eserlerinden biri olan *Uykuların Doğusu* ise 2005 yılında yayımlanmıştır. Öykü içinde öykü olarak kaleme alınmış olan bu eser, başladığı noktadan bambaşka bir noktada sonlanır. Birden fazla hikâyeye içindeki ortak payda bir mızıkadır. Birbirinden bağımsız gözükten öyküler ve karakterlerle bağı bu mızıkaya kurar. Eserin sonunda yazar bütün hikâyeleri ustalıkla birbirine bağlar. Bu sona ulaşana kadar da okur yatırların, doğal afetlerin, Anka kuşlarının canlandığı bir Hasan Ali Toptaş evreninde bulur kendini, bütün bu özellikler post-modernist öğelerdendir.

Yazar, tür olarak en farklı eseri olan *Harfler ve Notalar*'ı ise 2007 yılında kaleme almıştır. Deneme türünde yazılmış olan 29 bölümden oluşan eser yayınevini Mart 2018 tarihli baskının arka kapağındaki deyimiyile "Toptaş'ın okurlarına mektupları"dır. Toptaş, bu eserinde kendini etkileyen yazarlardan, eserlere, olaylara içini döker. Ailesinden, yaşantısından bahseder. Yazma sürecini, edebî anlayışını okurlarıyla

paylaşır. Ancak yazar bütün bunları yine kendine has dili ve kurgusu ile gerçekleştirir. Bu nedenle eser biyografi kategorizasyonunu değil deneme etiketini almıştır.

Heba isimli romanıyla 2013 yılında Toptaş okurlarıyla bir kere daha buluşmuştur. Eser, Ziya isimli orta yaşlı karakterin hikâyesi anlatır. Ziya'nın şehir hayatını bırakıp asker arkadaşının çok övdüğü köyüne taşınması hikâyenin ana hatlarını oluştururken Ziya'nın ailesi, askerliği, ev sahibi ile ilgili de rüya mı gerçek mi olduğu kesinleştirilmeyen pek çok içiçe geçmiş hikaye de ana hatlara eşlik eder. Eser, yine rüya mı gerçek mi bilinmeyen bir şekilde biter. Bu sonda Ziya, kurgunun dışında bir karakter ile tanışır. Okurun kendisi ile ilgili hiçbir şey bilmediği bu karakter, anlatıya eserin sonunda dâhil olması ve yazarın eserdeki yansımasına işaret ettiği için kurgunun hem içinde hem de dışındadır. Bu son bir hayli post-modern olarak adlandırılabilir. Yazarın bu eserinde de diğer pek çok eserinde rastlandığı gibi zaman doğrusal ilerlemez, aksine zaman dairesel bir devinim içindedir. Halihazırda Toptaş da eserlerindeki zaman algısından bahsederken şu ifadeleri kullanır:

“Zaman kavramı benim fazlaca ilgilendiğim bir kavram ama bu konuda durmuş oturmuş düşüncelerim yok. İyi ki de yok bence. Yoksa artık bu kavramı kurcalamaktan vazgeçerdim. Zaman ne tarafa doğru akar bilmiyorum doğal olarak. Hatta akar mı acaba, onu da bilmiyorum. Zaman bir çeşit mekân mıdır, mekanlar birer zaman mıdır diye sorup duruyorum kendime. Zaman ben miyim acaba diye de soruyorum. Açıkçası, bu konuda pek bir şey bilmiyorum. Bildiklerimin doğruluğuna da inanmıyorum.” (Şengül, 2018: 4).

Toptaş'ın 2016 yılında kaleme aldığı eseri olan *Kuşlar Yasına Gider* isimli eseri ise eserlerini takip edenler tarafından babasının ölümü üzerine yazdığı bir eser olarak anılmaktadır. Ancak yazarın kendisinden bu konuda bir doğrulama gelmemiştir. Eser Toptaş'ın post-modernist üslubunu en az şekilde yansıttığı eserdir. Yine de rüya, hayal

ve gerçeğin iç içe geçtiği bölümler; anlatıcıyı eser boyunca takip eden çocuk ve at imgesi eserde yer alan post-modernist öğelerdendir. Bu öğelere ek olarak anlatıcının gerçek hayat ve kurguyu iç içe geçirerek anlatı ve yazar algısını okurun zihninde karıştırdığı yerler de yine post-modernizmi destekler niteliktedir. Yukarıda da belirtildiği gibi yazar bu eserinde önceki eserlerine referanslar verdiği için post-modernizmin metinler arasılık özelliğini de karşılamaktadır.

Toptaş'ın 2016 yılında yayımlanan bir diğer eseri ise *Geçmiş Şimdi Gelecek* isimli eseri 3 bölüm ve 19 kısa öyküden oluşur. *Bir Gülüşün Kimliği* ve *Yoklar Fısıltısı* bölümleri daha önce ayrı ayrı yayımlanmıştır. Ancak bu bölümler yazarın ilk yayımlanan öykülerinden olduğu ve erişim zorluğu bulunduğu için *Ölü Zamanlar Gezgini* isimli bölüm ile tekrar yayımlanmıştır. Her birinin konusu ve karakterleri farklı olan bu 19 öykünün ortak özelliği karakterlerinin ve kurgunun post-modernist özellikler göstermesidir.

Yazarın son eserlerinden biri olan ve 2017 tarihinde yayımlanan *Gecenin Gecesi* ise öykü kitabıdır. Eserin illüstrasyonlarını Ümit Ünal gerçekleştirmiştir. Birbirinden içerik olarak farklı 5 farklı öyküden oluşmaktadır. Bu öykülerin her biri Toptaş'ın yazınındaki karakteristik özellikleri taşımaktadır. İçerisindeki tüm öyküler post-modern özellikler taşıdığı gibi özellikle *Nihat* isimli öyküde yer alan anlatıcının naylon leğene dönüşmesi büyülü gerçekliği karşılamaktadır.

Toptaş'ın son eserlerinden bir diğeri olan *Kayıp Hayaller Kitabı* ise yine 2017 yılında yayımlanmıştır. Hamdi ve Hasan isimli ilkokul çağındaki iki çocuk ve Hamdi'nin dedesi karakterleri etrafında şekillenen bir kasaba hikâyesidir. Bu üç karakter çerçevesinde kasabadaki zaman algısının kırılabilirliği ve farklılığı okura nakşedilir. Eser aslında kurgusal bir kasaba kronolojisi niteliğindedir. Okur, eserin sonunda Hamdi ve dedesi karakterlerinin Hasan karakterinin kurgusu olduğunu öğrenir.

Bu, post-modernist bir özellik olarak kurgu içinde kurgu olarak adlandırılan bir kavramın işlenmesidir.

2017 yılında Toptaş, söyleşilerini derlediği bir eser olarak *Başlarken Yalnızsın Bitirdiğinde Daha da Yalnız*'ı yayımlar. Ancak bu eseri kurgusal bir eser olmadığı gibi haliyle post-modernist herhangi bir özellik taşımamaktadır.

3. 3. Hasan Ali Toptaş ve Çevre

Hasan Ali Toptaş Denizli'nin Baklan kasabasında dünyaya gelmiştir. Türkiye'nin şehirleşmeye başlamasının temellerinin atıldığı yıllar olan 1958'de doğan Toptaş'ın tüm eserleri pastoral denebilecek detaylar ve kurgular taşımaktadır.

Taşra insanının şehir insanına kıyasla doğal çevreyi anlama ve yansıma becerilerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir. Şehir insanı içinde bulunmadığı bir doğal çevreye özlem duyup köy hayatını romantize ederken taşra insanı doğaya yakın bir köy hayatını romantize etmez; olduğu gibi aktarır. Toptaş'ın eserlerinde de bu görülür.

Örneğin *Heba* isimli romanında başkarakter şehirden taşraya taşınır ancak taşraya taşındığında onu yalnızca doğal güzellikler karşılamaz; su şebekesinin eksikliği nedeniyle köy çeşmesinden su taşıdığı, köy kahvesinin dedikodularıyla yüzleştiği doğa ile insanın iç içe geçtiği gerçek bir köy hayatı karşılar.

Kuşlar Yasına Gider isimli romanında ise şehir hayatının kolaylıklarını kabul ettiği gibi taşra hayatına ne kadar aşına olduğunu üzüm bağlarında geçen bölümler, taşra insanın batıl inançlarını sessiz bir anlayışla karşılaması bile kanıtlar niteliktedir. Eser boyunca yer alan at imgesi, at imgesi ile paralel ilerleyiş gösteren baba karakterinin

sağlık durumu Toptaş'ın doğa, batıl inanç ve taşra insanı üçlemesini içselleştirdiğini göstermektedir. Öyle ki Toptaş'ın kimi eserleri köy antolojisi² niteliği taşımaktadır.

Toptaş ve doğanın en ilginç benzerliği ise zaman algısıdır. Daha önce de belirtildiği gibi Toptaş eserlerinde doğrusal zaman algısını kırmaktadır; dairesel bir zaman kurgusu oluşturmaktadır. Bu her ne kadar post-modernist gelenek özelliği olarak değerlendirilse de doğa ile de yakınlık taşımaktadır. Doğadaki zaman daireseldir; tüm canlılar doğar büyür ölür ve vücutları toprağın çözünme sürecine dâhil olur; bir dönüşüm mevcuttur. Zaman insanın kültür ile birlikte var ettiği bir ölçme birimidir. Doğadaki canlılar gibi kabile toplumlarının da zamanı modern insandan farklı algıladığı antropolojik çalışmalar tarafından ortaya çıkarılmış bir gerçektir.

Yazarın çalışmanın sonraki bölümlerinde incelenecek olan eseri olan *Ben Bir Gürgen Dalıyım* ise baş karakterinin gürgen ağacı olması, eserin ormanda geçmesi ve ormansızlaşma sorununa dikkat çekmesi nedeniyle yazarın doğa ile bağlarını eserlerine biyografik detaylar ile de işlediğini göstermektedir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi Toptaş, Beşparmak Dağları'nın bir ucunun uzandığı Ddenizli'nin Baklan kasabasında doğmuştur.

Hemen tüm eserlerinde farklı vurgularla doğadan izler aktaran Toptaş, bunu kimi eserlerinde canlı doğa tasvirleri ile kimi eserlerinde doğanın insan eliyle tahrip edilmişinden bahsederek kimi eserlerinde doğa felaketlerini, doğal unsurları kurgunun beklenmedik noktalarında yer vererek sağlar.

Toptaş'ın eserlerinde çevre kirliliğine, şehirlerin nüfus yoğunluğuna, insanların doğayı tanımadığına ve anlamadığına yönelik fikirleri de yer almaktadır. Toptaş tarafından bu başlıklara ayrılan yer geniş değildir, ancak yine de yok denemeyecek kadar da mevcuttur.

² Köye atfedilmiş özelliklerin, yaşam ve davranış biçimlerinin işlenmesi, derlenmesi anlamındadır.

Her ne kadar çevre sorunlarına, doğa sorunlarına karşı bilinen aktif bir çağrısı olmasa da doğanın Toptaş'ın eserlerinde ve zihninde büyük ve önemli bir yerin sahibi olduğu açıktır. Bütün eserleri ve bir taşra insanı olduğu göz önünde bulundurulduğunda Toptaş'ın doğayı bir şekilde üslubuna yansıttığı gözle görülür bir gerçektir. Doğa, Toptaş'ın eserlerinde romantik kaçamaklardan çok daha fazlası; kurgunun iç içe geçtiğı bir öge olarak kendini göstermektedir.

3. 4. *Ben Bir Gürgen Dalıyım*

Eser ilk baskısını 1997 yılında Damar Yayınları'ndan, ikinci baskısını 2003 yılında İş Kültür Yayınları'ndan yapmıştır. İki farklı yılda iki farklı yayınevi tarafından gerçekleştirilen bu yayımlar birer baskı yapmıştır. Bu baskılardan sonra eser, İletişim Yayınları'ndan baskıya girmiştir.

İletişim Yayınevi'nin eser künyesinde yer alan bilgilere göre; eser, İletişim Yayınları'ndan 2009, 2011 ve 2013 olmak üzere üç farklı yılda baskı yapmıştır. Kitabın İletişim Yayınları'ndaki baskı sayısı bu yıllar arasında beşe ulaşmıştır.

Başlık: Ben Bir Gürgen Dalıyım İletişim Yayınları Kapağı

(Görsel: III)

Kaynak. <https://www.iletisim.com.tr/kitap/ben-bir-gurgen-daliyim/8187#.XMmKLOgzZPY>

Eserin 2016 yılında Everest Yayınevi'nden çıkan baskısı aynı yıl içinde Eylül ve Kasım aylarında birer baskı yaparken üçüncü baskısını 2017 Ağustos'unda yapmıştır. Everest Yayınevi'nden çıkan baskıların illüstrasyonları Oğuz Demir tarafından yapılmıştır.

Başlık: Ben Bir Gürgen Dalıyım Evrensel Yayınları Kapağı

(Görsel: IV)

Kaynak. <https://www.dr.com.tr/Kitap/Ben-Bir-Gurgen-Daliyim/Edebiyat/Roman/Turkiye-Roman/urunno=000000709446>

Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi Hasan Ali Toptaş'ın *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli eseri yazarın karakteristik özelliklerini taşıdığı gibi yazarın kendi eserleri arasında en farklı üslup ile kaleme aldığı eseridir. Genel olarak post-modernist tarzda eserler veren Toptaş, bu eserinde sınıflama açısından bakılacak olursa modernizme daha

uygun bir uslup kullanmıştır. Ancak tam olarak bir değerlendirme yapmak gerekirse eser, modernist ve post-modernist geleneğin arasında konumlandırılabilir. Hedef kitle olarak bakıldığında da yine yazarın diğer eserleri arasında en farklı hedef kitleye sahip olan eseridir. Eser hem çocuk hem de yetişkin okurlara hitap etmektedir. Eser hacmi itibariyle de novella olarak tanımlanmaktadır.

Ben Bir Gürgen Dalıym isimli Hasan Ali Toptaş eserinin ana karakteri henüz serpilmekte olan genç bir gürgen ağacıdır. Gürgen; diğer orman ağaçları ile birlikte yaşamaktadır. Eser, bu gürgen ağacının diğer orman ağaçları ile olan diyalogları ile başlar. Bir tür giriş bölümü olarak değerlendirilebilecek olan bu bölümü, kesilme tehlikesi ile karşı karşıya olan ağaçların kendi aralarında konuşmalarının akabinde gürgenin kesilmeye karşı kendi düşünceleri, mücadele yolunun aktarıldığı gelişme bölümü takip eder. Sonuç bölümü olarak Gürgen'in kesilip insan tarafından hiç istemediği bir objeye dönüştürülmesi ile eser sonlanır.

On üç bölümden oluşan eserde zaman doğrusal biçimde ilerlemektedir. Bölümler, eserin gidişatı dâhilinde birbirini takip etmektedir. Kronolojik olarak geri dönüşler (flashback) ya da ileri gidişler (flashforward) yer almamaktadır. Her ne kadar zaman kesin olarak belirtilmemişse de zamansal akış bütünlükle ilerler. Yukarıda da bahsedilmiş olan eseri oluşturan on üç bölüm kitabın “İçindekiler” bölümünde yer aldığı haliyle şu şekildedir;

1- Korku Dağları Bekler

2- Rüya

3- Direniş Yılları

4- Döndüm Baktım Sol Yanıma

5- Mahpushanelere Güneş Doğmuyor

6- İki Misafir

7- Uzun İnce Bir Yol

8- Avluda

9- İnsanın Dramı

10- Yine Yol Göründü Garip Serime

11- Ben de Bilmem Nice Olur Hallerim

12- Kara Gözlerini Sevdiğim Oğlan Oldu Bize Olan Oldu Bize Olan

13- Utanç Dağları

Eser baştan sona gürgenin ağzından anlatılır. Anlatıcı gürgen, yan karakterler ise ormanda Gürgen'e eşlik eden, Gürgen'in 'komşularım' olarak adlandırdığı başta Meşe, Köknar olmak üzere çamlar, ardıçlar, ladinler, kestaneler; diğer ağaçlar, çiçekler, böcekler ve hatta rüzgârdır. Her ne kadar kitabın anlatıcısı Gürgen ise de protagonist, ülkü değeri doğa, karşıt değeri ise insandır. Protagonist, anlatıcı; antagonist ise bu karakterin karşısında duran rakip karakterdir. Gürgen doğayı temsil ederken insanları temsil eden ise kaçak ağaç kesicileri, marangozun oğlunu şehit edenler, marangozun eşine zulüm edenler, darağacını yaptıranlar ve genç bir çocuğu idam edenlerdir. Kesin zamanı belirsiz olan eserde kronolojik olarak bakıldığında Gürgen'in serpilmeye başladığı dönemleri olan genç-yetişkinliğinden hayatına son vermeye karar verdiği ana kadar geçen süre anlatılır.

Hikâyeyi özetlemek gerekirse Ege'nin Beşparmak Dağları'nda ormanda yaşayan genç Gürgen ağacı, komşusu Köknar'ın bir gece ansızın kaçak ağaç kesicileri tarafından kesilmesi ile kendisinin de bir gün kesileceğini fark etmesi ile başlar. Gürgen diğer ağaçlar gibi kökleri topraktan ayrılamayan bir canlı olduğu için kaçamayacaktır. Bu

nedenle kesim tehlikesine karşı çözüm üretmeye çalışır. Önceleri kendisinin direniş olarak adlandırdığı bir şekilde elinden geldiğince güzelleştirir kendisini. Çünkü güzel ağaç olursa kesilip insanlara yararlı ya da güzel şeylere vesile olabilecek bir objeye dönüştürüleceğini düşünür. Bir gün Gürgen, diğer birkaç komşusu ile birlikte aniden kesilir. Önce bir marangoza satılır. Ancak marangoz henüz ağaçları işleyemeden askerde olan oğlunun şehit düştüğü haberi gelir. Bu haberden sonra marangoz bir daha toparlanamaz; kendini kötü alışkanlıklara verir ve çalışmayı bırakır, çok geçmeden de ölür. Marangozun eşi ailesinin geçimini sağlayamaz ve marangozun borçları ortaya çıkmaya başlar. Böylelikle bir gün Gürgen'i ve komşuları olan ağaçları askeriye satar. Gürgen burada işlenerek bir darağacına dönüştürülür. Darağacına dönüştürülür dönüştürülmez genç bir suçluyu üzerinde astıklarında Gürgen bu utanca ve acıya dayanamaz. İnsanın doğanın güzelliğini göremediğinden emin olur ve insan eliyle böylesine acı dolu bir hayata mahkûm edildiği için kendisini yok etmeye karar verir.

Eserde karakterizasyon yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Çocuklara hitap eden edebî eserlerde, fabllarda ve post-modernist eserlerde sıklıkla rastlanılan insan dışı varlıklara insansı özelliklerin aktarılması durumu karakterizasyon olarak adlandırılmaktadır. Eser içerisinde orman ağaçlarına konuşma, rasyonel düşünme gibi insansı özelliklerin ve acımak, üzölmek gibi duygu durumlarının atfedilmesi de karakterizasyonun varlığını göstermektedir.

Eserdeki zamanın belirsizliğı, karakterlerin tür isimleri haricinde özel isimlere sahip olmamaları gibi özellikleri post-modernizm ile uyum göstermektedir. Bunlara ek olarak eserin en post-modernist özelliğı metinler arasılık özelliğinin birebir yansıması olarak bazı bölümlerin isimlerinin, bölümlerin içerikleri doğrultusunda bazı çok bilindik ve sevilen Türk halk müziklerinden seçilmiş olmasıdır. Bu Türk halk müziklerinin isimleri sırasıyla ve bölüm başlıkları ile birlikte şu şekildedir;

4- Döndüm Baktım Sol Yanıma

5- Hapishanelere Güneş Doğmuyor

7- Uzun İnce Bir Yol

10- Yine Bir Yol Göründü Garip Serime

11- Ben de Bilmem Nice Olur Hallerim

12- Ahu Gözlerini Sevdiğim Dilber

Bu eserlerin Türk müzik tarihi içinde pek çok farklı sanatçı tarafından icra edildiği bilinmektedir. Kitap açısından önemli olan farklı bir sanat dalına ait olan bir esere başlıklarda yer vermek suretiyle metinler arasılık kurulmuş olmasındır.

Roland Barthes göstergebilim çalışmalarında ifadenin bir yan anlamı – connotation- bir de temel anlamı –denotation- olduğunu gösterir. Barthes'a göre temel anlam ile bir ifadeden bahsedildiğinde herkesin zihninde canlanan tek bir imge iken yan anlam kullanıldığında tek bir imge yerine farklı zihinlerde pek çok farklı imgenin canlandığı çağrışımlar gerçekleşmektedir. Bu bağlamda Toptaş'ın bölümlerin içeriklerine göre başlık isimlerini Türk halk müziklerinden seçmiş olması kendisinin bölüm içerikleri ve bu halk müzikleri arasında kurduğu bağlantıdan ileri geldiği için yan anlamsal bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Nitekim içerik açısından bakıldığında anlatıda duygu akışının yükseldiği bölümlere duygusal yoğunluğu yüksek olan müzik eserlerinin isimleri verilmiştir. Öte yandan bu durum eserin yerliliği açısından da dikkate değerdir. Bilindiği üzere halk müziği eserleri çoğunlukla yazıldıkları coğrafyalarda ortak paylaşım değerleri olan tüketiciler tarafından beklenen duygu yoğunluğu çerçevesinde algılanabilmektedir.

Özel olarak hangi coğrafyada yaşadığı belirtilmiş olan bir Gürgen ağacının, bu coğrafya mikro ölçekte Ege bölgesinde; makro ölçekte ise Türkiye'de yaşadığı

düşünüldüğünde, konumu itibariyle bu coğrafyaya ait, Türkiye'ye ait bir hikâye anlatmaktadır; bunun destekçisi ise bu coğrafyaya ait olan müzik eserlerinin bazılarının duygu yoğunluğu yüksek bölümlerin başlıkları olarak seçilmiş olmalarıdır. Çevre çalışmalarında yerelliğin ve küreselliğin önemi son dönemlerde kavranmaya başlanmıştır.

Çevre sorunlarının çözümü için hem mikro hem de makro ölçekte çalışmaların gerekliliği saptanmıştır. Öyle ki yerel ölçekte sorunlar farklı olsa da gezegenin kümülatif olarak ömrüne devam eden bütün bir varlık olduğunu düşünmek çevre sorunlarının çözümü için bir anahtar rolü taşımaktadır. Bu duruma, eserde bahsedilen ağaç kesiminin dünyanın neredeyse her coğrafyasında yaşanan çevre sorunlarından biri olması ancak bu durumun algılanışının toplumdan topluma farklılık göstermesi örnek oluşturmaktadır. Ayrıca eserde bahsedilen sorun hem Ege Bölgesi ölçeğinde hem Türkiye ölçeğinde hem de dünya ölçeğinde bir çevre sorununu teşkil etmektedir.

Mekân başlığında incelendiğinde ise Hasan Ali Toptaş'ın kaleme aldığı *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli eser daha önce de bahsedildiği gibi ormanda yaşayan bir gürgen ağacının hikâyesini konu almaktadır. Eser ile ilgili ilk dikkat çeken nokta eser için seçilmiş olan mekânın bir orman olmasıdır. Her ne kadar mekân, hikâyenin ilerlemesiyle çeşitlense de yoğunlukla orman olarak kurgulanmıştır. Bachelard'ın 2017 basımlı *Mekânın Poetikasi* isimli eserinde kurduğu mekân teorisine göre orman uçsuz bucaksızlığı sembolize etmektedir. Ona göre orman; “doğasında yatan gelenek nedeniyle insanların tarihinden uzakta kutsal” (Bachelard, 2017; 226) ve “bir ruh halidir” (Bachelard, 2018; 227). Karakter olarak bir ağacın seçilmiş olması incelendiğinde ise yine Bachelard'ın aynı eserinin ilgili bölümünde ağaç imgesi “Ağaç hülâhaların dünyasında, asla tamamlanmamış bir varlık olarak karşımıza çıkmaz (Bachelard, 2017; 242)”, “ağaç büyümeye yazgılıdır hep, ağaç çevresini saranı da

büyütür (Bachelard, 2017; 243)” ifadeleri ile yorumlanmaktadır. Eserin hedef kitlelerinden biri çocuklar, diğeri yetişkinlerdir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda büyümeye yazgılı olan çocukların kendileri ve Gürgen karakteri arasında özdeşim kurularak eserde işlenen hikâyeye karşı empati duygularını destekleyici bir durum oluşturulmaktadır. Yine bu doğa imgesinde de geçerli bir durum yaratmaktadır; “ağaç çevresini saranı da büyütür”, ifadesi düşünüldüğünde doğa ile iç içe -en azından bağıını tamamıyla koparmamış- bireylerin gelişimlerine de sağlıklı bir katkı yapılmaktadır.

Ayrıca Özkul Çobanoğlu, Türk kültüründe ağaçtan yaratılma motifinin varlığından bahsetmektedir. Çobanoğlu, çalışmasını kayın ağacı etrafında hazırlamış olsa da kayın ağacı ve gürgen ağacı aynı aileye mensup benzer ağaçlar oldukları için eserde gürgen ağacının baş karakter olarak seçilmiş olması bu bağlamda ağacın Türk kültüründe sahip olduğu özel noktaya dikkat çekmektedir. Arslan ise Türk toplumlarında ağaç kültürünü “Başka bir ifadeyle, Türk insanı ağacın oluşumu ile kendi hayatının tabii seyri arasında bir benzerlik olduğunu keşfetmiş ve yaşadığı her coğrafyada kutlu mekânlarla ağaçlar arasında bir ilişki kurmuştur (Arslan, 2014; 61).” olarak açıklamaktadır.

Öte yandan Ramazan Korkmaz ve Veysel Şahin’in editörlüğünü üstlendiği *Romanda Mekân* isimli 2017 basımlı kitabın Korkmaz’a ait bölümünde mekân sözcüğünün etimolojik kökenlerine bakıldığında Arapçasının var olma anlamını taşıdığı ve eski Türkçede kutsal bir anlam taşıdığı aktarılır (Korkmaz, Şahin, 2017; 11). Ayrıca Korkmaz mekân incelemesini çevresel ve algısal olarak ikiye ayırır. Toptaş’ın kurgusundaki orman hem çevresel hem de algısal mekânın kesişiminde kurgulanmıştır; orman hem çevresel bir mekân hem de açık ve geniş bir mekân olduğu için algısaldır.

Bu noktalar nedeniyle eserin mekânının orman; anlatıcısının da gürgen olması hem sembolik hem de önemlidir.

3. 4. 1. *Ben Bir Gürgen Dalıyım* Eserindeki Tematik Kavramlar

Eser barındırdığı tematik kavramlar açısından incelendiğinde ise aşağıdaki başlıkların varlığından söz etmek mümkündür:

- Doğa
- Dayanışma
- Anti-militarizm

Bahsi geçen tematik kavramlar şu şekilde açıklanabilir; doğa teması en baskın tema olarak yer almaktadır. Kurulmuş olan insan ve doğa ilişkisinin incelenmesi alışılmamış bir durum değildir ancak eser bu ilişkiyi doğanın gözünden yansıtmaya çalışmakta ve okurlarda bir empati yaratmaktadır. Bu empatinin doğruluğu ilerleyen bölümlerde ilgili paragraflar incelenirken detaylandırılacaktır.

Bir diğer tematik kavram ise dayanışmadır. Dayanışma temasının işlenmiş olması önemlidir, çünkü çevre okur-yazarlarının hemen hepsi kolektif bir güç olmadan çevre bilincinin büyük adımlar atamayacağı konusunda uzlaşa sağlamıştır. Çevre sorunları bireysel ölçekte ele alındığında yalnızca bireyin kendisinin yaşam tarzını değiştirmesi ile sonuçlanacaktır. Ancak çevre sorunlarının en büyük faktörlerini bireysel olarak değil dayanışma ile mücadele edilebilecek olan sanayi endüstrisi ve kapitalist sistem oluşturmaktadır. Dayanışma, çevre konularında zincirin son halkasını oluşturan siyasî ayağını var etmektedir. Kişi, bireysel olarak hükümetlerin çevre politikalarını değiştiremez; yalnızca örgütlenmiş bilinçli bir grup siyasî ölçekte etki sağlayabilecektir.

Son olarak anti-militarizm tematik kavramı ön plandadır. Bu hem pratikte hem de düşünsel boyutta ayrıca önem taşıyan bir temadır. Silah sanayîsi, savaşlar ve bu iki

unsur esnasında ve sonrasında insan eli ile yaratılan tahribatın geri dönüşü çok zor olmaktadır. Silah sanayisi ve savaşlar nedeniyle oluşan güç dengeleri, siyasi politikalar da bu tahribatları destekler nitelikte gelişmektedir. Düşünsel olarak bakıldığında ise doğada hiçbir canlı yiyecek, barınak ve var olma ihtiyaçları dışında bir diğer canlıya saldırmaz, eserde olduğu gibi birlik içerisinde bir uyum sağlayarak beraber yaşarlar. Savaşların hepsi farklı çıkar gruplarına maddi olarak yarar sağlamak uğruna kültür uzantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Doğa bir bütün olarak bakıldığında insanın aksine kendisine zarar verilmediği sürece aktif saldırgan bir adım atmaz.

3. 5. *Ben Bir Gürgen Dalıyım* Eseri Üzerine Çevreci Eleştirel İnceleme

Hasan Ali Toptaş'ın kaleme almış olduğu *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli eserin “Korku Dağları Bekler” isimli ilk bölümünde hikâye başlamaktadır. Bu bölümde Gürgen, kendisini yaşadığı mekânı, komşularını ve insanlara bakışını aktarmaktadır. Ayrıca bu bölümde ağaçları, kesim tehlikesinin beklediği de meşe tarafından diğer ağaçlara anlatılmaktadır. Bu ilk bölümde, doğadaki varlıkların insan olmadan bir uyum içinde yaşadıkları da anlatılanlardan bir diğeridir.

“Başka bir deyişle, biz de acı çekiyorduk insanlar gibi, zaman zaman biz de üzülüyor, zaman zaman kendimizi tutamayıp biz de ağlıyorduk, insanlar gibi, kimi zaman da kaygılanıyor, düşünüyor ve korkuyorduk (10).”

Bu paragrafta yer alan acı çekmek, üzülmek, ağlamak, kaygılanmak, düşünmek ve korkmak gibi insana mahsus olan özellikler doğaya aktarılmıştır. Bu ifadeleri bölüm boyu takip eden Gürgen'in ormandaki diğer ağaçları “...birbirinden iyi birbirinden güzel komşularım da vardı. (7)” diyerek tanımlaması, kesim tehlikesini aktaran meşenin “bilge” olarak nitelendirilmesi, dünyanın dönme hareketinin “neşeli ve daha güzel (8)”

olarak ifade edilmesi gibi unsurlar yine insansı özelliklerin doğaya aktarılmasına örnek oluşturmaktadır. Bu tarz ifadeler doğa konusunu tam olarak anlamının önünde engeller oluşturmaktadır; nitekim doğada bu tarz insansı özelliklerin yeri yoktur. “Bir ağaç, bir çiçek açtığı için çiçek açar. “Görünmeyi dert etmez” (Angelus Silesius) Güzel olduğunu, hoş koktuğunu, n düzleminde bir simetri gösterdiğini bilmez.” (Lefebvre, 2016: 97).

Yine aynı bölümde yer alan;

“Dağ çiçekleriyle birlikte böcekleri de çiğniyorlardı hatta gezinirken, otları, otların arasında uçuşan kokuları ve renkleri de çiğniyorlardı.

Çiğneyip ezdikleri şeylerin çığlıklarını da hiç duymuyorlardı tabii.” (11)

İfadeleri oldukça güncel ve geçerli ifadelerdir. Bu ifadelerde bahsedilen umursamazlık ve farkında olmama durumu gerçekten de insanın günümüzde doğaya karşı takındığı tutumun bir özeti niteliğindedir. Bu durumun kaynağı, insanın kendini doğadaki diğer canlılardan üstün görmesi, canlılar arasında bir hiyerarşi oluşturup en tepeye kendisini konumlandırmasıdır.

Bu cümleleri takip eden “Atla gelmişlerse atlarını, eşekle gelmişlerse eşeklerini ardıçların dallarına bağlıyorlardı.” (11) cümlesi insanın doğaya karşı bu tutumunu kanıtlamaktadır. Gürgen’in ifadeleriyle ağaçları kesmeye gelen cellat yüzlü adamlar ağaçları kesmeye geldiklerinde bile ironik bir şekilde belki de daha sonraki gelişlerinde kesecek oldukları ağaçlardan bir de hayvanlarını bağlamak için faydalanmaktadırlar. Bu, insanın doğa ile kurduğu çıkar ilişkisinin en yalın ifadelerinden birisini oluşturmaktadır.

Bölümün sonralarına gelindiğinde ise “Sonra, adamlar hiç acımadan, o güzelim çamları, o yeşilim köknarları ve o civanım gürgenleri tek tek kesmeye başlıyorlardır.”

(13) ifadesi ise yine oldukça güncel ve gerçektir; insan acımasızca doğayı katletmektedir. Bu durum dünyanın hemen her yerinde, özellikle de gelişmekte olan ülkelerinde böyledir.

İkinci bölüm ise “Rüya” isimli bölümdür. Bu bölümde, Gürgen’in, ormandaki tüm ağaçları gibi kendisinin de kesilme tehlikesine sahip olduğunu öğrenmesinden hemen sonrasını anlatılır. Gürgen kesilme korkusu ile bir rüya görür bölümün ismi buradan gelmektedir. Gürgen, rüyasında kesilecek olduğunu ama bir kuşun kendisine uçmasını öğütlediğini ve uçabildiğini görür. Gürgen’e bir kuşun uçmasını öğütlemesi de belki de yazarın doğaya karşı insanlardan bir yardım ya da bilinç artışı sağlanmayacağını göstermektedir. Doğaya yine doğa yardım etmiştir ve edecektir.

Gürgen, rüyasında kesilmekten kuş gibi uçarak kurtulur, ama bu sefer de kaçıp gittiği yerde çocuklara rastlar; çocuklar kuşlara yaptıkları gibi onu da sapanla vurmaya çalışırlar. Gürgen’in rüyasını Köknar’a anlatması ile bölüm son bulmaktadır.

“Bütün ağaçlar gibi toprağa çakılı olduğum için, ne yaparsam yapayım, yerimden bir milim bile kıpırdıyamıyordum çünkü.” (15).

Bu cümle, bir ağacın insan eli ile kendisine yönlendirilmiş olan bir tepkiye karşı ne kadar savunmasız olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu kısa ifade bir çeşit empati çağrısı oluşturmaktadır.

Gürgen’in kuşlar gibi uçup kaçtıktan sonra çocuklarla karşılaşma anında bir çocuğun kendisine bakışlarını aktarmak için “Tıpkı, ormana gelip giden cellat yüzlü, kara bıyıklı ve bulanık bakışlı adamlar gibi bakıyordu.” (19) ifadesi ise çocuk da olsa büyük de olsa bir bireyin doğaya farklı yollarla zarar verdiğini gözler önüne sermektedir. Doğadaki tüm varlıklar bir şekilde insan eliyle zarar görmektedirler.

Gürgen rüyasını Köknar'a anlattıktan sonra "bana kalırsa, ne yaparsak yapalım, biz bu insanlardan asla kurtulamayacağız." (22) ifadesini kullanır. Bu ise doğanın düşüncelerini aktarır nitelikte bir ifadedir. Doğanın insanlara karşı bıkkınlığını anlatmaktadır. Hemen ardından da Gürgen, Köknar'a "insanlardan korkuyorum. Hem de bu korkum, dallarım uzadıkça artıyor..." der. Daha önce bahsedildiği gibi korkmak insana özgü bir ifade olsa da insanın anlayacağı dilden insanın doğa tahribatını ifade etmenin tek yolu, korku fiilini kullanmaktır.

Devam eden paragrafta Köknar, Gürgen'e cevap verir "Keşke insanlar dünyayı sevmeyi öğrense; yaşadıkları topraklarda birer misafir olduklarını anlayınca ve çocuklarına daha yeşil bir gelecek hazırlamanın bilincine erişinceye kadar, ne yazık ki bu katliam böylece sürüp gidecek!" (23) der. Bu paragraf, yazarın okuyucuya karakterinden ağızından direkt olarak mesajını iletmediği bir paragraf olması açısından önemlidir. Paragraf, yazarın çevre sorunlarına kendisinin uygun gördüğü çözümü yansıtmaktadır. Ayrıca paragraf, yetişkin okura ayrı çocuk okura hem aynı hem ayrı mesajlar vermektedir. Bunların ilki yazarın insanlara dünyayı sevmeyi öğütlemesi ikincisi de çocuklara yeşil bir gelecek hazırlamanın bilincinden bahsetmesidir.

Sonrasında ise iki ağacın, insanların ağaçları kestikten sonra ağaçları ne yaptıklarını konuşmalarıyla bölüm sonlanmaktadır. Köknar "Herhalde, kafalarına koydukları bir amaç uğruna kullanacaklardır." (23) der ve tahta, odun sandalye, vestiyer vb. olarak kullanılacaklarını söyler. Bu ifade ise insanın doğa ile kurduğu ilişkinin yalnızca faydacılık etrafında şekillenmiş olduğunu anlatmaktadır.

Üçüncü bölüm ise "Direniş Yılları" isimli bölümdür. Bu bölüm, isminden de anlaşmakta olduğu gibi Gürgen'in kesim tehlikesine karşı tüm benliği ile ortaya koyduğu direnişini anlatmaktadır. Bundan böyle Gürgen gelişigüzel büyümeyecek, en dik en güzel Gürgen ağacı olacaktır ki insan onu kesmeyecek, kesse bile kötü bir amaca

hizmet eden bir obje haline dönüştürmeyecektir. Gürgen kararını bu yönde alır, ama zaman zaman umutsuzluğa da düşer. Dönüştürüleceği objeye sık sık kafa yormaktadır artık.

“Söz gelimi, kesildiğimde, bir köylü, tutup beşik yapsındı beni. Oymalarım olsundu ince ince, işlemelerim, renklerim ve boncuklarım olsundu. Kara gözlü, ela gözlü kızlar uyutaydım bağrımda, selvi boylu, kara pürçekli oğullar büyüyedim. O zaman, herhalde birbirinden güzel ninniler de söylenirdi başucumda. Saçları sesine, sesi saçlarına benzeyen ipek yumuşaklığında bir anne, bağrımdeki çocuk uyandıkça palas pandıras koşar, gelip yanı başıma otururdu. Sonra, ben de ninni ninni tüterdim geceler boyu... Yıllarca, ta ki büsbütün çürüyüp yok olana dek, o annenin süt kokan, ılık sesiyle yıkanurdım.

Ya da, ille de bir şey yapacaklarsa, bir çocuk bahçesinde oyuncak yapsınlardı beni. Herhangi bir şehrin herhangi bir semtinde, çiçeklerin, bankların ve salıncakların arasında bir tahterevalli olsaydım sözgelimi.

Bu mümkün değilse, şırıl şırıl şakıyan fiskiyelerin ötesinde, şaha kalkacakmış gibi duran, tahtadan bir at olaydım. Herhalde, o zaman da, her gün şehrin değişik semtlerinden, pembe gülüşleriyle, irili ufaklı çocuklar gelirdi yanıma. Gelince de, annelerinin babalarının ellerinden tenkli birer uçurtma gibi koparak hemencecik sırtıma binerlerdi. Onlar beni minicik elleriyle okşarken, ben de bir güzel hoplatırdım onları üstümde, güldürür, sevindirirdim. Gülüşlerinin rengine karışıp şehrin her yerine dağılırdım böylece, sevinçlerinin derinliklerine sinip caddeler boyunca inanılmaz bir keyifle gürül gürül akardım.” (30-31)

Bu istekleri, Gürgen’in mutluluk güzellik taşıyacaksa travers olmak isteği, yok mermi taşıyacaksa ıssız bir istasyonda masa olmayı isteyeceğini söylemesi takip etmektedir.

Gürgen’in bu istekleri aslında insanların doğa ile kurdukları faydacı ilişkinin ne kadar derinlere işlediğini göstermekte olduğu gibi eseri okuyan çocuklara da bu faydacı ilişkinin tohumlarını ekmektedir. Burada en çok dikkat çeken nokta ise kurulmuş olan çıkar ilişkisi romantize edilerek sunulmaktadır. Doğadaki hiçbir canlı, insana hizmet etmek zorunda olmadığı ve buna zorlanamayacağı gibi; bu çıkarın hizmet edeceği kötü ya da iyi emelin ahlaki sorumluluğu da bu canlılara yıkılmamalıdır. Kesilecek olan bir ağacın, iyi bir işe hizmet ettirilmek üzere bir objeye dönüştürülmesini düşünmesi ve bununla teselli bulması fikri gerçeği yansıtmamaktadır. Doğada hiçbir canlı insana sağlayacağı faydayı ya da zararı düşünerek eylemde bulunmamaktadır. Ayrıca bu fikir doğaya verilecek herhangi bir zarara bahane olarak kullanılmaya açıktır. İnsan, iyi bir

amaca hizmet ettirecek de olsa doğaya zarar vermemeli; varlığını doğaya zarar vermeyeceği şekilde sürdürmelidir.

Gürgen bu isteklerini aksakallı meşe ile paylaştıktan sonra vardığı sonuç dikkat çekicidir;

“Ömrümün iplerini elinde tutan insanoğlundan, uzak bir köy kahvesinde eğri bir sandalye bacağı olmayı bile isteyemezdim. Ak sakallı meşenin dediğine göre, böyle bir şeyi istesem bile, insanoğlu beni duymazdı zaten.” (32)

Paragraf gerçekliği son derece yüksek ve geçerliği güncel olan bir duruma değinmektedir. İnsan, teknoloji ile birlikte öne geçtiği üstünlük yarışında doğadaki tüm canlıların kaderini elinde tutmaktadır. Doğadaki canlıları değil, kendi çıkarlarına en iyi hizmet edecek yolları düşünmektedir; bu nedenle canlıların yaşam ve var olma haklarına kör, sağır ve dilsiz kalmaktadır.

Dördüncü bölüme gelindiğinde ise *Hem Okudum Hem de Yazdım* ismiyle bilinen türküden ismini alan “Döndüm Baktım Sol Yanıma” isimli bir başlık okurun karşısına çıkmaktadır. Şarkının orijinalinde ilgili dize “döndüm baktım sağ yanıma” olarak geçse de yazarın bu esere atıfta bulunduğu açıktır.

Bu bölümde artık ormana kış gelmiştir. Ancak sonunda ormandaki korkular bu bölümde gerçekleşmeye başlayacaktır. Köknar, bu bölümde “cellat yüzlü adamlar” tarafından kesilip götürülür. Gürgen’in Köknar’ı arayıp bulamamasından kaynaklı olarak bölüme bu ismin verildiği düşünülmektedir. Bölümün sonunda ağaçların birbirlerinden rüzgâr aracılığıyla haber aldığı öğrenilmektedir.

Beşinci bölümün başlığı “Mahpushanelere Güneş Doğmuyor”dur. Bu da yine çok bilinen Neşet Ertaş türküsünden seçilmiş olan bir başlıktır. Başlık, daha önceki bölümlerde kesildiği belirtilen Köknar’ın hikâyesi ile anlam kazanmaktadır. Bu noktada

derhal bölümün başında Gürgen aradan yıllar geçtiğini aktarmaktadır. Rüzgar, Köknar'dan haber getirmiştir; Köknar bir hapishanenin kapısı haline getirilmiştir. Hem Köknar'ın bir hapishanein kapısı haline getirilmiş olması hem de bir hapishanede bir kapı olarak yaşamını sürdürmeye zorlanarak bir mahpus hayatı yaşaması bu başlığın seçilmiş olduğunu düşündürmektedir.

Köknar'ın hapishaneye uzanan yolculuğunda şehirden geçtiği de yine bu bölümde açıklananlar arasında bulunmaktadır. Köknar içinden geçtiği şehri ve şehirdeki yaşantıyı diğer ağaçlara anlatmaktadır. Köknar'ın bu anlatımdaki ifadelerinden biri üzerinde konuşmaya değerdir;

“Perdeleri hafifçe aralayarak, göz göz bakarlarmış dışarıya. Zift gibi kararan gökyüzü ne zaman mavileşecek, güneş ne zaman parlayacak diye, şehrin büyüklüğünden daha büyük bir umutsuzlukla, pencelerin gerisinde öylece, solgun gölgeler halinde bekler dururlarmış.” (51)

İnsan kendisini doğadan kopartmaya çalışsa ve halihazırda doğa ile bağlarını yok saymaya çalışsa da biyolojik saati nedeniyle tıpkı bir fetüsün annesine göbek bağı ile bağlı olduğu gibi doğaya bağlıdır. İnsan, evrimsel alışkanlıkları nedeniyle hayatına başlayabilmesi için güneşin doğmasına muhtaçtır.

Bu bölümde yer alan bir diğer ilginç ifade ise şu şekildedir;

“Yani, o saatten sonra canları ne kadar çekerse çeksin, gökyüzünü görmeleri yasakmış. Geceleyin avluya çıkıp göğün derinliklerinde parlayan yıldızlara bakmaları da yasakmış tabii.” (52-53)

Burada Toptaş; Köknar'ın ağzından ceza sistemine küçük ama etkili bir eleştiri yönlendirmektedir. Bu çalışmanın ilgi alanından bakıldığında ise doğada kurulmuş bir

hukuk düzeni yer almamaktadır. Nitekim hukuk düzeni insanların birarada yaşamalarını bir kurala, bir sisteme bağlamak için insan eliyle ortaya çıkartılmış bir diğer konsepttir.

“İki Misafir” isimli altıncı bölümde Gürgen’in gölgesine iki misafir konuk olmaktadır. Misafir adlandırması yine yazar tarafından üretilmiş olan bir tür ironidir. Misafir kelimesi Türk kültüründe pozitif bir çağrışım taşırken burada gelen iki kişinin ağaçları kesmeye geldikleri açıktır. Misafirler, Gürgen’in gölgesinde soluklanıp yemeklerini yer sohbet ederler. Gürgen, ilkbaharın geldiğini bu bölümde ifade etmektedir. Ancak baharın çağrıştırdığı yeni hayat, yeniden doğum anlamlarına tezat oluşturacak şekilde gelen misafirler ağaçları keserler.

Gürgen iki misafirin gelişini şu şekilde aktarmaktadır;

“Üstünde, yan yana oturan, yırtık pırtık giysiler giymiş, asık suratlı iki adam vardı bu at arabasının; biri kısık gözlerle sağına soluna bakınıyor, öteki de durup dinlenmeden elindeki kamçıyı atların sırtına vuruyordu. O böyle vurunca, ilkin, keskin mi keskin bir ıslık savruluyordu havada... Ardından da, birdenbire patlayan şaaak sesiyle birlikte atlar şöyle bir silkinip kuyruklarını oynatarak, can havliyle bana doğru koşuyorlardı.” (58)

Burada eser genelinde bahsedilen insan evladının ormanlara, kuşlara, balıklara ettiği zulme bir yenisi eklenmektedir; atlar da insan evladının çevreye olan duyarsızlığından ve bencilliğinden payına düşeni almaktadır.

Ormana vardıktan sonra iki misafir Gürgen’in gölgesinde yemeklerini yerler. Bölüm devam ederken bir diğer konu ilgi çekici bir üslup ile aktarılır yazar tarafından Gürgen’in ağzından;

“Terlerini sile sile, ağızlarına sığmayan kocaman nefesleriyle, gelip benim gölgeme oturdular.”

Gürgen'in naif ifadelerinin arkasında yazar aslında çok daha gizli bir durumu işlemektedir. Bahsedilen insanın ikiyüzlülüğüdür. Söz konusu doğa olduğu zaman insan gölgesinde durup dinlendiği, yemeğini yediği, kendisine karnını doyurmasını sağlayan yiyecekleri veren doğaya karşı acımasızdır ve ikiyüzlüdür.

Bu bölümde belirtilmiş olan bir diğer nokta ise ağaçları kesen kişilerin kaçak ağaç kesicileri olduğudur. Orman korucularından gizli olarak gelip ağaçları kesmektedirler. Bu hemen her coğrafyada yaşanan bir durum olması açısından önemlidir. Ne yazık ki ormanların korunması yetersiz kalan faaliyetlerden birisidir. Orman korucuları ağaçların bakımları ile ilgilendikleri gibi kesilmesi gereken ağaçları ya da kesime uygun ağaçları seçmektedirler. Planlı ağaç kesimleri, insanın doğaya vereceği zararı en aza indirerek kendi faydası için doğadan yararlanabileceğinin en büyük kanıtıdır.

Yedinci bölüm başlığını Âşık Veysel'e ait "Uzun İnce Bir Yol" isimli şiirden almıştır. Bu bölümde gelen iki misafirin diğer ağaçlarla birlikte Gürgen'i de kesmek için geldikleri ortaya çıkmaktadır. Gürgen kaçak bir şekilde kesilir ve bir marangoza satılır. Diğer ağaçlarla birlikte kaderlerini beklemeye koyulur. Gürgen'in ormandan koparılıp marangoza götürülmesi serüvenine atıfta bulunarak uzun ince bir yol başlığının seçildiğini düşündürmektedir.

Kesilirken Gürgen Ak sakallı meşeden aktarır;

"Ak sakallı meşenin dediği gibi, insanın zalimliğine ağaçlar kuşlar, böceklerle otlar, hayvanlarla taşlar değil ancak insan karşı koyabilirdi." (65)

Burada insan da dahil olmak üzere doğadan çıkan doğanın bir parçası olan varlıklardan yalnızca insanın doğa ile birlik olmadığı ve doğaya karşı geldiği fikri vurgulanmaktadır. Ayrıca gelinen noktada insanın eylemlerine doğa değil yalnızca insan karşı koyabilecek konumdadır.

Ardından Gürgen ekler;

“Yani, insanın karışmadığı her şey bir masaldı.” (65)

Masallar, halk kültürlerinde dinleyicilere –genelde bu kişilerin çocuklar olduğu varsayılmaktadır- ders vermek için anlatıldığı gibi aynı zamanda geçmiş zamanda gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmeyen hikâyelerin bir derlemesidirler. Masallarda periler, cüceler, devler; gerçek hayatta mümkün olmayan hadiseler vuku bulmaktadır. Özetlemek gerekirse masalların insan zihnindeki çağrışımı iyi anlamda hayret verici eserlerdir. Yazar, bu cümle ile insanın yer almayışını, müdahalede bulunmayışını doğa açısından bir masal olarak nitelendirmektedir. Gürgen de o günleri gerçek olup olmadığı bile anlaşılamayacak kadar eski ve güzel günler olarak anmaktadır. Doğanın, insan üzerine düşündüğü bilinseydi yaklaşık olarak bu ifadeyi kullanacağı bu çalışmanın sahibi tarafından düşünülmektedir.

İki misafirin ilk defa anlatıldığı altıncı bölümde misafirlerden bir tanesi çocuğunun teşhisi koyulamayan bir hastalıktan muzdarip olduğu ifade edilmiştir. Bu bölümde ise kesilen ağaçları marangoza satmak için götürürlerken bu adamın atlara kötü davrandığı gerektiğinden hızlı vurduğu belirtilir. Diğer adamın, bu adamı uyarması şu satırlarla ifade edilir;

“Türkü söyleyen de türküsünü yarıda kesip, “Yavaş vur şu atlara,” diyordu arada bir.

Ama, öteki duymuyordu onu.

Sanıyorum, zavallı adam atları kamçıladığının bile farkında değildi. At diye, olanca öfkesiyle parasızlığa vuruyordu belki de, doktorsuzluğa, çaresizliğe ve ümitsizliğe vuruyordu.” (67)

Uyaran adam bu noktada her insanın doğaya karşı tutumunun aynı olmadığını sembolize eden küçük bir detay olarak işlenmiştir. Her ne kadar geçimini sağlamak adına kaçak ağaç kesiyor olsa da farklı bir tutum içerisinde. Toptaş bu satırlarda Gürgen'in ağzından aslında sosyo-ekonomik bir gerçekliğe değinmektedir. Ekonomik olarak dezavantajlı grupların çevreye daha çok zarar verdiği araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Ayrıca bu çevreci tartışmalar arasında da güncel bir başlıktır. Bazı radikal çevreciler insanın doğadan sağladığı faydanın tamamen sonlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu paragraf çevreci düşüncedeki bu tartışmaları da anımsatır niteliktedir.

Bu iki karakter de geçimlerini sağlamak için kaçak olarak ağaç kesip satmaktadırlar. Öte yandan atlara kötü davranan adam adaletsiz gelir dağılımından kaynaklı olarak oğluna doktor, dolayısıyla da şifa bulamadığı için öfkeli. Ancak öfkesini bu örtülü aktörlere direkt olarak yansıtamadığı ya da yansıtamayacağı için öfkesini yanlış yönlendirerek acısını atlardan çıkarmaya çalışmaktadır. Öfke kaynaklarını kendilerinden büyük ve güçlü olarak gören öznelere öfkelerini kendilerinden küçük, aciz ve güçsüz gördükleri varlıklara yönlendirdikleri ispatlanmıştır. Bu yolla bir kez daha insanın kendisini doğadan üstün konumlandığı düşüncesi okurlara ifade edilmektedir.

Eserin sekizinci bölümü "Avluda" başlığını taşımaktadır. Bu başlığın çift anlamlı olarak tercih edildiği düşünülmektedir. İlki; hapisane avlusuna bir benzetme ikincisi ise gerçek anlamıyla bir yapıya ait bahçe anlamındadır. Nitekim bu bölümde ağaçların, marangozun avlusunda uzunca bir süre bekletildiği anlatılmaktadır. Ormandan koparılarak bir çeşit esarete maruz bırakılan ağaçlar kendi aralarında dönüştürülmeyi istedikleri objeleri tartışırlar.

Dokuncu bölüme ise “İnsanın Dramı” başlığı verilmiştir. Bu bölümde marangozun avlusunda bir objeye dönüştürülmeyi bekleyen ağaçlar, marangozun oğlunun askerde şehit düştüğü haberini alırlar. Acı habere dayanamayan marangoz, tüm işlerini bırakır ve kendini alkole verir. Yazar, başlığı seçerken okurlarına bir oyun oynamıştır. Başlıkta kastedilmiş olan dramın ne olduğu okurlara bırakmıştır. Bu dramın acı duygusu mu yoksa kurulmuş olan düzende olabilecek bazı “acı” durumlardan kaçışın olmadığı mı olduğu bilinmemektedir. Bu bölümde marangozun gencecik oğlunun hayatını yitirmesinin okurla buluşturulması ve bu durumun acı içerisinde aktarılmış olması eserin anti-militarist öğeler taşıdığını göstermektedir. Bu durum da çevreci teorilerin ve doğanın anti-militarist, barışçıl görüşler içerisinde olması ile paralel bir çizgide yer almaktadır.

Bölümün sonuna gelindiğinde;

“İnsanların acıları karşısında, hiçbir şey yapamadan, öylece bakıyorduk. Onlarla birlikte üzüldük, onlarla birlikte ağlamaktan başka yapabileceğimiz bir şey yoktu.”

Cümleleri Gürgen’in ağzından okurlara aktarılır. Durum tersi bir hal almıştır; anlayış bekleyen doğa, anlayış gösterir bir hal almıştır. Belki de “insanın dramının” kendi dramından daha derin bir noktada olduğunu düşünmektedir. Bu cümlelerin anlatmak istediği ifade yazar ile birlikte saklı kalacak olsa da bu cümleler eserin en dokunaklı ifadelerinden biridir.

Yazarın “Yine Bir Yol Göründü Garip Serime” olarak bilinen ama asıl ismi “Ey Gaziler” olan türkünün ismini verdiği onuncu bölüme gelindiğinde ise acısından bitap düşmüş marangoz hayatını kaybetmektedir. Marangozun geride bıraktığı borçları ve geçim derdi ise marangozun eşini avluda duran ağaçları satmaya itmiştir. Görece kısa bir bölüm olan bu bölüm Gürgen ve diğer ağaçların askeriye satıldıklarını ve neye dönüştürüleceklerse orada dönüştürüleceklerini anlamaları ile bitmektedir. Bölüme

Gürgen ve diğer ağaçların hangi objeye dönüştürüleceklerinin kaygısı hakimdir. Olacakları sezmiş gibi iyiye hizmet eden bir objeye dönüştürülme umutlarını kaybetmeye başlamışlardır.

Bölümde işlenmiş ilgi çekici bir detay ise marangozun ailesinin alacaklılar tarafından rahatsız edilmesi ve borçlarını ödemeye zorlanmalarıdır. Oğulları şehit düşmüş bir ailenin toplum tarafından kolları geleneksel bir değer iken bu aile toplumun farklı bir yüzü ile muhatap olmaktadır. Tarihte savaşçı ve asker geçmişi ile bilinen Türk toplumu değerlerinden birini yitirmiştir. Toptaş, toplumsal değerlerin çözüldüğünü bu kısa bölüm ile çok sert bir biçimde okuyucuya ifade etmektedir. Taşıdığı doğa değerleri ile de bilinen Türk toplumu tıpkı komşuluk, şehitlik değerlerini yitirdiği gibi doğa değerlerinde de kayıp yaşamaktadır. Kapitalizmin öğretisindeki gibi doğayı değersizleştirmekte ve metalaştırmaktadır.

Onbirinci bölüm ise yine Neşet Ertaş imzalı “Perişan Hallerim” isimli türküye atıf ile “Ben de Bilmem Nice Olur Hallerim” ismi verilmiştir. Bu bölüm tam anlamıyla Toptaş’ın savaş karşıtlığını ifade ettiği bir bölüm olmuştur.

Hemen bölüm başlar başlamaz Gürgen’in şu sözleri yine kitaptaki ve doğa akımlarındaki anti-militarist düşünce ile uyum göstermektedir;

“Ne yapılacaksa, aşkla, sevgiyle değil de, verilecek bir emirle yapılacaktır. Bu yüzden, dünyanın en şirin eşyasına bile dönüşsek, çürüyüp yok oluncaya dek, verilen emrin izi kalacaktır alnımızda. Güzelliğimiz o emirle zedelenecektir.” (96)

Gürgen askeriyede dönüştürüleceği objeyi düşünmektedir. Sonrasında belki de bir dipçiğe bile dönüştürülebileceğini ifade etmektedir. Uzun uzadıya savaşın da, silahın da insan eliyle olduğunu insanın kendisinin bir savaş alanı olduğunu anlatmaktadır.

Bölüm şu soru ile bitmektedir;

“Şöyle, güllerin kuş cıvıltılarına, kuş cıvıltılarının güllere karıştığı, mutlu yüzlerle dolu rengarenk bir barış bahçesi?” (98)

Bu soru okura sorulmuş retorik bir sorudur. Yazarın doğa ile barış kavramlarını birbirine eş tuttuğu ortadadır. Eser boyunca insan savaşını doğaya taşımadığı sürece doğanın birlik ve uyum içinde yaşadığı gösterilmektedir.

Onikinci bölümün başlığı “Kara Gözlerini Sevdiğim Oğlan/ Oldu Bize Olan Oldu Bize Olan” isimli bir diğer Neşet Ertaş türküsünden seçilmiştir. Bu bölümde Gürgen makus kaderi ile tanışır; bir darağacına dönüştürülecektir ve dönüştürülmüştür.

Gürgen’in darağacına dönüştürülmesine kadar yaşananları aktarırken anlattığı

“Bir süre sonra, işte bu askerler, gelip itişe kakışa, ağaç harmanlarının üstüne oturdular.”

İnce detay aslında insanın doğaya karşı sahip olmadığı saygıyı gözler önüne sermektedir. Kabile hayatlarında gözlemlenebilen doğadan aldığı besin ya da nesneye saygılı yaklaşma inceliği belli ki post-modern insanda kalmamıştır. Bir tür bencillik sarmalı içerisinde bu insan çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi doğa ile yalnızca çıkar ilişkisi kurmuş; tüm bu tahribatı kendine hak olarak görmektedir.

Gürgen, darağacına dönüştürüldüğünde çok utandığını ifade eder, ortalığa bir suskunluğun hâkim olduğunu öne sürer. Kendince durumu şu ifadeler ile anlamlandırır;

“Ne de olsa, onların içinde yatan vahşiliğin gözle görülür bir şekliydim ben. Görünür hale gelen duygularıydım onların, düşünceleri ve davranış biçimleriydim.”

Gürgen insan elinden çıkan şiddet araçlarını insanın içindeki şiddetin bir yansıması olarak nitelemektedir. İnsanın da garip bir güdü ile bu şiddet nesnelere baktığında belirli bir utanç duyduğu ama yine de bu şiddet araçlarını kullanmaktan çekinmediğini en duru şekilde aktarmıştır.

Bölümün en ilginç motifi ise yaşamakla, hayatla bağdaştırılan ağacın ölümle, can almakla özdeşleştirilmiş bir objeye dönüştürülmüş olmasıdır. Bu işlem tabii ki insan zihni ile ve eliyle gerçekleştirilmiştir. Eser boyunca yer alan en güçlü ironi de böylece kurgulanmıştır. Yazarın bu denli güçlü tezatlığı bir dönüşümle aynı varlıkta birleştirmiş olması eseri güçlendirdiği gibi okuru da aslında gündelik oldukça kolay rastalanabilecek bir durum ile ilgili düşünmeye –belki de hissetmeye- sevk etmektedir.

Son bölüm olan onüçüncü bölüme “Utañ Dağları” ismi verilmiştir. Hikâye en tepe noktada bitirilmiştir. Utañ duygusunun yoğunluğu ve derinliği birarada işlenmiştir. Eserin en kısa bölümlerinden biri olmasına rağmen okurların insanlığını sorguladığı yıkıcı bir son hazırlanmıştır. Bu son, insan olmakla herkesin biraz üstlendiği, üstlenmesi gereken acıyı ve utancı okurların yüzüne çarpmaktadır. Bir gencin ölüm cezası, bir önceki bölümde en çok olmak istemediği objeye dönüştürülen Gürgen aracılığı ile verilir. Önceki bölümlerde mahkumiyetine şekil verecek kişilerden biri olan marangozun gencecik çocuğu öldüğünde hane halkı ile birlikte üzülen Gürgen, aynı yaşlarda bir gencin canını almaya zorlanmıştır. Aslında yazar Gürgen üzerinden iki gencin de yaşamının insanın yıkıcı, kaotik, savaş barındıran ideolojilerinin sonucunda heba edildiğini okurlara sunmaktadır. Bölüm taşıdığı bu anlamlar açısından kitabın anti-militarist fikirlerinin de en yoğun olduğu bölümdür.

Bölüm yine gidişatına paralel bir çizgide sonlanmaktadır. Gürgen ağacı, darağacı olmanın utancına daha fazla dayanamaz ve yanıp kül edilmeye karar verir.

“Ne pahasına olursa olsun, en kısa sürede çürüyüp yok edecektim kendimi.

Yıllar önce, daha küçücük bir fidanken, odun olmamak için bütün gücümle nasıl direndiysem, şimdi de tam tersini yapacaktım. Odun olmak için direnecektim yani. Bu sefer de, insanı, beni odun yapmaya mecbur kılacaktım. Sonra da, böyle iğrenç bir işlevi üstlenmektense, yanıp kül olacaktım.” (110)

Bunları söyledikten sonra kararını rüzgar aracılığı ile tüm ormana duyurmak ister ve ormana şunları iletir;

“Duyun ve bundan böyle bir darağacı olarak bilmeyin beni! Eğer Beşparmak Dağları'nın ardındaki düzlükte kuru bir dalım kalmışsa, artık ben bir gürgen dalıyım!”

(111)

Bu cümlelerle insan eli değmemiş biçiminden arta kalan parçalarının bile dönüştürüldüğü halinden çok daha faydalı olduğunu vurgulamaktadır Gürgen. Aynı zamanda bu cümleler hem onun hayatına hem de esere veda cümlelerini oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hasan Ali Toptaş'ın *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli eseri önceki bölümlerde çevreci perspektifte incelenmiştir. Ancak önemli olan elde edilen çözümlerinin değerlendirilmesidir. Takibin kolay olması açısından olumlu, olumsuz ve hem olumlu hem olumsuz olmak üzere üç ayrı sınıflandırma yapılarak bulgulara değerlendirilecektir.

Olumlu	Olumsuz
<ul style="list-style-type: none">• Doğa ile ilgili güncel sorunlardan bahsedilmesi,• İnsanın doğaya karşı güncel tutumuna değinilmesi,• İnsanın doğa ile kurduğu çıkar ilişkisinin aktarılması,• Çevre sorunlarına çözüm sunulması,• İnsan ve doğa arasındaki organik bağın varlığından bahsedilmesi,• Barışçıl fikirlerin empoze edilmesi,	<ul style="list-style-type: none">• İnsansı özelliklerin doğaya aktarılması,• Umutsuz duygular aşılması,• Doğadaki varlıklara ahlaki sorumluluk yüklenmesi.

Tablo I: Olumlu ve Olumsuz Bulgular

İlk olumlu bulgu güncel çevre sorunlarından bir tanesine ana sorun olarak değinilmiş olmasıdır. Bu güncel sorun kaçak ağaç kesimidir. Orman koruma konusunda tüm dünyada yetersizlik ve ihmalkarlık mevcuttur. İnsanın küçük büyük demeden farklı yollarla çevreye zarar vermesi de çevre sorunlarından bir diğeridir ve eser boyunca işlenmektedir.

Bu bilgiler ışığında diğer bir olumlu bulguya bakıldığında tutum temelli yargıların çokluğu dikkate değerdir. İnsanın doğaya karşı umursamaz, saygısız tutumu; ikiyüzlü oluşu, kendisini doğanın içinde değil karşısında ve doğadan yukarıda, üstün konumlandırması yazar tarafından eleştirel bir biçimde okurlara sunulmuştur.

Diğer bir olumlu bulgu ise insanın doğa ile kurduğu ilişkinin çıkar ilişkisi temelinde şekillenmiş olmasının değerlendirilmesidir. Nitekim insanın vardığı nokta doğadan sağlayacağı faydayı göz önüne almaktadır. Bu yargı doğayı yalnızca romantik olarak algılamaktan –ki bu oldukça eski bir yargıdır, romantik geleneğin çıkış noktasıdır- doğadan elde edilebilecek ürünlerde aşırıya kaçılmasına kadar uzanmaktadır.

Çevre sorunlarına yazarın kendi açısından bir çözüm sunması ise yine olumlu bulgular arasındadır. Çünkü yalnızca sorunu ortaya koymak yeterli değildir. Eserin bir çözüm de sunması gerekmektedir. Yazar, gelecek nesiller için yeşil bir geleceğin önemini ifade ettiği gibi bu bilince varmadan da çevre sorunlarının çözülmeyeceğini anlatmaktadır. Yazarın çevre sorunlarına çözümü çevre bilincinin oluşturulmasıdır.

Yazar insan ve doğa arasında organik bir bağın varlığının da altını çizmektedir. Bu da insanın yaşam döngüsünde piramitin en üstünde olmadığını, bu döngünün içinde yer aldığını doğanın üstünde ya da karşısında değil içinde ve yanında bir canlı olması gerekliliği fikrini aşmaktadır. Bu nedenle de insan ve doğa arasındaki bağın ele alınış biçimi olumlu unsurlar arasındadır.

Olumlu bulgulardan sonuncusu ise barışçıl fikirlerin eser boyunca açığa vurulmuş olmasıdır. Doğaya uygun olan bu barışçıl temellerdir.

Olumsuz bulgular ele alındığında ise nicelik olarak az olsa da nitelik olarak çevre bilinci açısından zihinleri karıştırabilecek bazı önemli bulgular ortaya çıkmaktadır.

İnsansı özelliklerin doğaya aktarılması günümüzde sıklıkla rastlanan uygulamalardan biridir. Ancak bu uygulamanın hatalı olan kısmı doğa ile ilgili doğru olmayan mesajlar içermesidir. Örneğin hayalkırıklığı, üzünlük, fedakarlık, mutluluk, heyecan, korku bunlar insana has durumlardır. Her ne kadar hayvanlar ve bitkiler de içgüdüsel olarak bu durumlardan bazılarını duyumsayabiliyor olsalar da bu duyumsama

eylemnin insanın algıladığı şekilde olmadığı ortaya çıkartılmıştır. Bu nedenle doğadan varlıkların bu duyguları taşıdığı, hissettiği ya da yansıttığına inanmak çevre bilincini insan ekseninden kurtaramayacaktır. İnsandan ve duygularından bağımsız olarak doğa vardır.

Eserde yer alan bir diğer olumsuz bulgu ise umutsuz bir tonda ilerlemesidir. Okurlarda insanın değişebileceğine yönelik bir duygu uyandırmadığı gibi hem mevcut duruma karşı hem de geleceğe karşı umutsuz bir profil çizmektedir. Tarih boyunca pek çok çevre hakkı ve mücadelesi en umutsuz durumlarda kazanılmış ve ortaya çıkmıştır. Umutsuz nesiller yetiştirmek halihazırda olumlu bir etkiye yol açmayacaktır.

Olumsuz bulgular açısından son örnek ise eserde doğadaki canlılara ahlakî sorumluluk yüklenmesidir. Canlılar insanın kurduğu etik kurallarından ve vicdani sorumluluklardan bağımsız olduğu gibi ahlaki sorumluluklardan da muaftır. Eser boyunca ağaçların insan için faydalı bir objeye dönüştürülme isteği bu eksikliğin en büyük örneğini oluşturmaktadır.

Hem Olumlu Hem Olumsuz

- Doğanın savunmasız olarak betimlenmesi,
 - İnsanın teknoloji aracılığı ile doğanın kaderine hakim olduğunun aktarılması.
-

Tablo II: Hem Olumlu Hem Olumsuz Bulgular

Eserden elde edilen bilgiler doğrultusunda olumlu ve olumsuz bulguların yanı sıra, bu bulgulardan daha karmaşık olarak hem olumlu hem de olumsuz nitelik gösteren bulgular da yer almaktadır.

Doğanın savunmasız olarak betimlenmiş olması bu bulgulardan biridir. İnsanın teknolojik olarak kazandığı imtiyaz ve özgürlük karşısında doğanın savunmasız olduğu aşikardır. Ancak doğanın da kendi yöntemleri olduğu gibi insan henüz doğanın tamamını anlayabilmiş değildir. İster teknoloji ile ister direkt insan eli ile olsun doğanın insan üstünlüğünün ne kadarını tolere edebileceği bilinmemektedir. İnsan, yaşamını sürdüreceği bir çevre olmadan varlığını devam ettiremeyecektir. Öte yandan doğanın savunmasızlığı acıma duygusu uyandırmaktadır, bu duygu da yine insanın kendini daha üst bir pozisyona konumlandırarak dağıtmış olacağı insan merkezli bir tepki olacaktır. Ayrıca anlatıcının direnmesi ama sonucu değiştirememesi de bu bulguyu destekler niteliktedir ve bu durum çelişki yaratmaktadır.

Son olarak insanın teknoloji ile doğanın kaderine hakim olarak aktarılması ise bir önceki madde ile doğrudan ilintidir. Yukarıda da belirtildiği gibi doğanın kaderi konusunda izleyeceği yolun insan tarafından kestirilebilmesi gerçekliği olmayan bir düşüncedir.

Önceki bölümlerde de alıntı yapıldığı üzere Gaard çocuk edebiyatından bir eserin çevreci olup olmadığını anlamak için sorulması gereken üç basit soru yönelir; 1- Metnin ontolojik olarak konumu, kimim ben sorusunu sorar ve kendini üstencil olarak konumlandırır mı? , 2- Anlatım ekolojik adaletsizlik sorununa bir uygun ve stratejik bir çözüm sunar mı? , 3- Metin doğayı ne tür bir aktör olarak ele alır?

Bu sorulara Toptaş'ın eseri bağlamında cevap verilmek istenirse cevaplar sırasıyla şu şekilde olacaktır;

1- Metin, ben kimim sorusunu sorar ancak kendini üstencil olarak konumlamaktadır,

2- Anlatım ekolojik adaletsizlik sorununa bir çözüm sunmaktadır fakat bu çözüm uygun olsa da stratejik değildir. Üstünkörü ve detaysız bir çözümdür,

3- Metin doğayı; mücadelecı ama savunmasız bir canlı olarak ele almaktadır.

Bu cevaplar göz önünde bulundurulduğunda Toptaş'ın doğadan bir hikâye anlattığı ve bu hikâyenin doğruluk payının yüksek olduğu ortadadır. Ancak eser çevreci eleştirinin standartlarını taşıyamadığı için çevreci olarak nitelendirilememektedir. Eserin çevreci olarak adlandırılabilmesi için daha güçlü, daha baskın bir şekilde çevreci düşünceyi kucaklaması, özümsemesi ve yansıması gerekmektedir. Bu şekli ile eseri tam olarak çevreci bir eser olarak lanse etmek doğru olmayacaktır. Doğru ama eksik, çevreci olabilecek bir eser demek eserin çevreciliğini ancak karşılayacaktır. Bu nedenle eser, çevre konusunda yalnızca iyi niyetle yola çıkmanın çevre açısından bireyi, çevreyi ve kitleleri yarı yolda bıraktığını da göstermektedir.

Bu bulgular ışığında, eser her ne kadar çevre ile ilgili sadece olumsuz fikirler taşımasa da çevre düşüncesi ile ilgili fikri olmayan okurlar açısından sakıncalı fikirleri temellendirebileceğinden çevre bilinci açısından tek başına yeterli olmayacaktır. Ancak çevre ile ilgili belirli miktarda düşünceye sahip olan okurlar için okunması gereken bir eser olarak önerilebilir.

Yazarın ise çevreci ipuçları verse bile kendisinin ve eserlerinin çevreci olarak değerlendirilebilmesi için diğer eserlerinin kapsamlı olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu alanda çalışan ya da çalışmak isteyen araştırmacılar için bu yazarın ve tüm eserlerinin incelenmesi için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Ayrıca bu tarz bir araştırmanın alana katkısı da büyük olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, S. F., (2017), **Son Kuşlar**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Adamson J., Slovic, S., 2009, "Guest Editors' Introduction: The Shoulders We Stand On: An Introduction to Ethnicity and Ecocriticism" **MELUS** 34, No. 2 (Summer 2009), pp. 5-24
- Ak, B., (2018), **Güneşi Bile Tamir Eden Adam**, İstanbul: Gümüşığı Kitaplığı Yayıncılık.
- Akıllı, S., Şahiner, M., 2003, "Yeşil Bir Bakış Açısından Edebiyat Eleştirisi: Eko-Eleştiri", Y. Çağlar (Ed.), **Kırsal Çevre Yıllığı**, Ankara: Kırsal Çevre, s.7-15.
- Aksu, C., 2012, "Doğanın ve Kültürün Piyasalaştırılması: Karadeniz'de Enerji ve Turizm", **Dipnot**, S. 8, s. 93-103.
- Alpagut, B., 2016, "Doğal Çevre ve İnsanın Evrimi", R. Keleş (Ed.), **İnsan Çevre Toplum**, Ankara: İmge Yayınevi, s. 41-46.
- Alpagut, B., Karataş, A., 2014, "İçerik ve Tarihsel Gelişimi Açısından Çevre Eğitimi", H. Reyhan, A. Mutlu, H. H. Doğan, A. S. Reyan (Ed.), **Sosyal Çevre Bilimleri**, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 405-428.
- Arseven, T., 2018, "Mesaj Açısından Çocuk Kitapları", Ankara: **Hece Edebiyat Özel Sayı**, Yıl: 9, S. 104-105, Ağustos-Eylül 2005, s. 51-62.
- Arslan, S., (2014), **Türklerde Ağaç Kültü Ve "Hayat Ağacı"**, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (2014), s. 59-71.
- Ayaz, H., 2014, "Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, S. 3/1, s. 278-292.

- Aytmatov, C., (1995), **Beyaz Gemi** (Çev. R. Özdek), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bachelard, G., (2017), **Mekânın Poetikası** (Çev. A. Tümertekin), İstanbul: İthaki Yayınevi, s.226-243.
- Barry, J., (1999), **Environment and Social Theory**, New York: Routledge Publishing, s.18.
- Behrengi, S., (2016), **Bir Şeftali Bin Şeftali** (Çev. D. Canefe), İstanbul: Can Çocuk Yayınları.
- Berger, J., (2018), **Görme Biçimleri** (Çev. Y. Salman), İstanbul: Metis Yayınları, s. 7.
- Birand, H., (2015), **Alç Ağacı ile Sohbetler**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Buell, L., (1995), **The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture**, Cambridge: Belknap Press, pp. 7-8.
- Carson, R., (2011), **Sessiz Bahar** (Çev. Ç. Güler), Ankara: Palme Yayıncılık.
- Cevizci, A., (2010), **Eğitim Sözlüğü**, İstanbul: Say Yayınları, s. 404-405.
- Chamovitz, D., (2012), **Bitkilerin Bildikleri Dünyaya Bitkilerin Gözünden Bakmak** (Çev. G. Koca), İstanbul: Metis Yayınları, s. 55.
- Chomsky, N., (2016), **Doğa ve Dil Üzerine** (Çev. A. B. Karadağ), İstanbul: Sözcükler Yayınları, s. 103.
- Cuddon, J. A., (1999), **The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory**, England: Clays Publishing.
- Cumalı, N., (2017), **Uç Minik Serçem**, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Çoban, A. (2018), **Ekolojik İhtilaflar ve Kapitalizm**, Ankara: İmge Yayınevi, s. 7.

Çoban, A., Özlüer, F., ve Erensü, S. 2015, “Türkiye’de Doğanın Neoliberalleşmesi ve Bu Sürece Karşı Mücadeleler”, A. Çoban (Ed.), **Yerel Yönetim Kent ve Ekoloji**, Ankara: İmge Yayınevi, s. 399-452.

Çobanoğlu, Ö., (2010), **Batı Sibiryaya Türk Kültürü Tetkiklerine Göre Kayın Ağacının Türk Mitolojisinde “Kutsal”laşmasının Maddi Kültürel Nedenleri**, Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl konulu 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, s. 245-247.

Dağlarca, F. H., (2017), **Bitkiler Okulu**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Denhez, F., (2007), **Küresel Isınma Atlası** (Çev. Ö. Adadağ), İstanbul: NTV Yayınları, s. 6.

Deniş, H., Genç, H., 2010, “İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Yaşadıkları Çevrede Bulunan Milli Parklara Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, C. 1, S. 1, s. 9-25.

Des Jardins, J. R., (2006), **Çevre Etiği** (Çev. R. Keleş), Ankara: İmge Yayınevi.

Doğan, H. H., 2014, “Çevre İçin Eğitim”, H. Reyhan, A. Mutlu, H. H. Doğan, A. S. Reyhan (Ed.), **Sosyal Çevre Bilimleri**, Ankara: Siyasal Kitabevi, s. 429-464.

Duygu, A. E., 2005, “Küreselleşme ve Çevresel Etkileri”, **TMMOB Türkiye V. Enerji Sempozyumu Bildirileri**, s. 589-605.

Eagleton, T., (1985), **Literary Theory**, Great Britain: Blackwell Publisher.

Ecevit, Y., (2016), **Türk Romanında Postmodernist Yaklaşımlar**, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 169.

- Emerson, R. W., (2014), **Doğa** (Çev.B. Tosun), İstanbul: Kafe Kültür Yayıncılık.
- Featherstone, M., (2013), **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü** (Çev. M. Küçük), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 36.
- Foster, J. B., (2013), **Savunmasız Gezegen** (Çev. H. Ünder), Ankara: Epos Yayınları, s. 74.
- Gaard, G., 2008, "Toward an Ecopedagogy of Children's Environmental Literature", **Green Theory & Praxis: The Journal of Ecopedagogy**, Vol. 4, No. 2 (2008), pp. 18.
- Giordan, A., (2008), **Öğrenme** (Çev. M. Baştürk, E. Bozavlı, ve M. Tulan), Ankara: De Ki Basım Yayın, s. 14.
- Glotfelty, C., and Fromm, H., (1996), **The Ecocriticism Reader**, United States of America: University of Georgia Press, p. xviii.
- Hogan, L., (2009), **People of the Whale**, New York: Norton Company.
- Humm, M., (2002), **Feminist Edebiyat Eleştirisi** (Haz. G. Bakay), İstanbul: Say Yayınları, s. 223.
- Keleş, R., Hamamcı, C., ve Çoban, A., (2015), **Çevre Politikası**, Ankara: İmge Yayınevi, s. 50.
- Kemal, Y., (2017), **Yeşil Kertenkele**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Korkmaz, R., Şahin V., (2017), **Romanda Mekân**, Ankara: Akçağ Basım Yayın, s. 11.
- Lefebvre, H., (2016), **Mekânın Üretimi** (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Sel Yayınevi, s.97.
- Lind, A., (2016), **Kum Kurdu** (Çev. A. Arda), İstanbul: Pegasus Yayınları.

Magnason, A. S., (2016), **Mavi Gezegenin Hikayesi** (Çev. Gökgezer), İstanbul: Pegasus Yayınları.

Montessori, M., (2015), **Emici Zihin** (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 10-12.

Narlı, M., (2018), “Postmodern edebiyatı nasıl tanımlayabiliriz?”, E. Örgen (Ed.), **40 Soruda Postmodern Edebiyat**, İstanbul: Ketebe Yayınları, s. 20-27.

Onur, B., (2016), **Çocuk Çevre Doğa ve Yurttaşlık Eğitimi**, Ankara: İmge Yayınevi, s.82.

Opperman, S. (2012). **Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat**, Ankara: Phoenix Yayınevi, s.9.

Özbek, M., (2012), **50 Soruda İnsanın Tarih Öncesi Evrimi**, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı Yayınevi, s. 111.

Özdağ, U., (2014), **Çevreci Eleştiriye Giriş Doğa Kültür Edebiyat**, Ankara: Ürün Yayınevi.

Özdem, F., 2014, “Çocuk Edebiyatının Çocukları Terbiye Etmek Gibi Bir Derdi Olmamalı”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı**, C. CVII, S. 756, s. 260-261.

Özdemir, O., (2016), **Ekolojik Okuryazarlık ve Çevre Eğitimi**, Ankara: Pegem Yayınevi, s. 4-12.

Ponting, C., (2008), **Dünyanın Yeşil Tarihi Çevre ve Büyük Uygarlıkların Çöküşü**, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, s. 1-11.

Rueckert, W., 1996, "Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism", **Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology**. Edited by Cheryll Glotfelty and Harold Fromm, Athens, GA: University of Georgia Press, pp. 107.

Sen, A., (2004), **Özgürlükle Kalkınma** (Çev. Y. Alogan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 294.

Şengül, U., (2018), **Hasan Ali Toptaş ile Söyleşi**, *Genç Sanat Dergisi*, (2018), Yıl:1, Sayı: 4, s. 4.

Tekin, L., (1984), **Berci Kristin Çöp Masalları**, İstanbul: Adam Yayıncılık.

Thoreau, H. D., (2015), **Doğal Yaşam ve Başkaldırı** (Çev. S. Çiftçi), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Toptaş, H. A., (2010), **Efendime Söyleyeyim**, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Toptaş, H. A., (2013), **Harfler ve Notalar**, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Toptaş, H. A., (2017), **Başlarken Yalnızsın, Bitirdiğinde Daha da Yalnız**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2017), **Ben Bir Gürgen Dalıyım**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2017), **Gecenin Gecesi**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2017), **Geçmiş Şimdi Gelecek**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2017), **Kayıp Hayaller Kitabı**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2017), **Ölü Zaman Gezginleri**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2017), **Sonsuzluğa Nokta**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Bin Hüzünlü Haz**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Gölgesizler**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Harfler ve Notalar**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Harfler ve Notalar**, İstanbul: Everest Yayınevi, s. 87-88.

Toptaş, H. A., (2018), **Heba**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Kuşlar Yasına Gider**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Uykuların Doğusu**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Toptaş, H. A., (2018), **Yalnızlıklar**, İstanbul: Everest Yayınevi.

Ulusoy, A., (2015), “Eğitim-Öğrenme İlişkisi ve Temel Kavramlar”, A. Ulusoy (Ed.), **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** Ankara: Anı Yayıncılık, s. 140.

Whitman, W., (2019), **Çimen Yaprakları** (Çev. M. Fuat), İstanbul: Sel Yayınevi.

Wohlleben, P., (2016), **Ağaçların Gizli Yaşamı** (Çev. A. S. Çulhaoğlu), İstanbul: Kitap Kurdu, s. 25.

Zarifoğlu, C., (2017), **Serçekuş**, İstanbul: Beyan Yayınevi.

Žižek, S., (2012), **Antroposen'e Hoşgeldiniz** (Çev. M. Budak), İstanbul: Encore Yayınevi, s. 92.

İnternet Kaynakları

2019, “*Türkiye 'de Doğa ve Çevre*”, Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı:

<http://www.tukcev.org.tr/turkiyede-doga-ve-cevre>

2018, “*Climate Change in the Arab States*”, 25 Jul 2018, United Nations Development Programme:

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/climate-and-disaster-resilience-/climate-change-adaptation-in-the-arab-states.html>

Environment and Ecology:

<http://environment-ecology.com/deep-ecology/69-arne-naess.html>

Hasan Ali Toptaş:

<http://hasanalitoptas.com/tr/>

Parejko, K., 2003, "Pliny the Elder's Silphium: First Recorded Species Extinction", **Conervation Biology**, Vol. 17, No. 3 (Jun., 2003), pp. 925-927.
<http://www.jstor.org/stable/3095254>

Görseller

Görsel I:

<https://www.theguardian.com/environment/2018/may/21/human-race-just-001-of-all-life-but-has-destroyed-over-80-of-wild-mammals-study>

Görsel II:

<https://gaiadergi.com/turculuk-ve-hayvan-istismarinin-aci-gercekleri/ego-vs-eco/>

Görsel III:

<https://www.iletisim.com.tr/kitap/ben-bir-gurgen-daliyim/8187#.XMmKLOgzZPY>

Görsel IV:

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Ben-Bir-Gurgen-Daliyim/Edebiyat/Roman/Turkiye-Roman/urunno=0000000709446>

ÖZET

Geç kapitalizm dönemi olarak adlandırılan son dönemler insanın, çevresel zararlarının hat safhaya ulaştığı bir dönem halini almıştır. İnsanın çevreye verdiği zararlar son dönemde ortaya çıkmış değildir, ancak süregelen tahribatın en yoğun olduğu dönem ve doğanın bu tahribata toleransının en aza düştüğü dönem bu dönemdir.

Yapılan araştırmalar, toplumun bilimsel araştırmalara kayıtsız kaldığını, en azından davranış değişikliğine yol açacak bir etki uyandırmadığını ortaya koymuştur. İnsanların edebi eserler yoluyla bilinç kazandığı ise ortadır. Bu nedenle edebi eserlerin incelenmesi, eleştirilmesi toplumsal ve çevresel sorunlarla ilgili aşıladıkları fikirlerin ortaya çıkartılması önemlidir. Öte yandan çevre bilincinin aşılması için geç dönemleri beklemek etkisiz; bunu sadece ders programlarıyla yapmayı denemek ise açıkça faydasızdır.

Bu bilgiler ışığında çocuk edebiyatına çevreci eleştiri gözlüğünden bakmak günümüzde kritik bir önem taşımaktadır. Bu durumda erişime en kolay, en popüler yazarlardan Hasan Ali Toptaş'ın *Ben Bir Gürgen Dalıyım* isimli eseri incelendiğinde çevreci fikirler açısından olumlu mesajlar verdiği gibi daha derinine inildiğinde bazı negatif mesajlar da verdiği de görülmektedir.

ABSTRACT

Era named late capitalism has become the climax of environmental damage that is caused by human beings. Even though the damage that is caused by human beings is not new, the tolerance of environment towards the damage caused by humans is minimised and the continuing destruction of nature by humans is at its highest point in this era.

Surveys show that the public is indifferent to scientific researches, or at least scientific researches are not capable of making a difference in the behaviour of the public. But it is obvious that the public can gain consciousness through literature. Thus, it is important to study, criticise and reveal the ideas that they indoctrinate about social and environmental problems. In addition to these, it is useless to wait until late phases of an individual or give lectures on the topic through education to make him/her gain environmental consciousness.

In the light of this information, it is crucially important to study children's literature from the viewpoint of environmental studies. In this case, when *Ben Bir Gürge Dalıym* by Hasan Ali Toptaş, who is one of the most popular and accessible writers, is studied from the viewpoint of environmental studies, it can be seen that the work gives some positive environmental messages. Although when it is studied deeply it is seen that the work gives some negative messages too.